

252

శ్రీ ర సు

శ్రీమతే విఖన సెనమః

శ్రీవై ఖాన ససూత్ర భాష్య కా రేణ

శ్రీన్యసింహ వాజ పేయయాజినా

ప్రణీతమ్

శ్రీ వై ఖాన స సూత్ర దర్పణమ్.

శ్రీ. ఉ. చ.

శ్రీనివాసభట్టాచార్యేణ పరిష్కృతం

శ్రీనారాయణం శేషాచార్యేణ

హేలాపురీవిరాజమాన

మంజువాణీముద్రాక్షరశాలాయాం

ముద్రాపయిత్యా

ప్రకటికృతమ్

విజయతామ్

ఏతన్మాత్ర్యం పాదరూప్యం.

1915.

శ్రీనివాసాయనమః

శ్రీమతేవిఖనసే నమః

శ్రీవై ఖానస విద్వద్బృందమునకు ప్రణామసహస్ర
పూర్వకమగు సవినయ విజ్ఞాపనము.—

ఐహికా ముష్మికాపవగణములకు శ్రౌతస్మాతృ
కర్మములె సాధనములై యున్నవి. వీటికి పదునెనిమిది గృ
హ్యసూత్రములు ముఖ్యాకరములై యున్నవి. సర్వసూత్ర
ములయందును “ ఆద్యత్వాత్సర్వసూత్రాణాం వైష్ణవత్వా
చ్చసర్వశః ” అను భృగువచనమువలన శ్రీ వై ఖానస సూ
త్రము మొదటిదియనుటకు సందేహ మించుకయును లేదు.

ఇది “శ్లో॥ అల్పాక్షరమసద్విగ్ధంసారవద్విశ్వతోముఖం
అస్తోభమనవద్యంచసూత్రం సూత్రవిదోవిదుః॥

అనునట్లు స్వల్పాక్షరములు కలదియు, నధఃవిశేష
ము కలిగియుండుటచే సర్వజనులకు తెలియ నవశ్యకముగ
నుండెను. గనుకనే “ సూత్రంవై ఖానసాఖ్యంగహనమపి ”
యని యీగ్రంథకర్త వ్రాసియున్నాడు. ఈసూత్రాధికము
ను సర్వజనులు సులభముగా తెలిసికొనుటకై సూత్రదర్పణ
మను నీగ్రంథము ప్రయోగరూపముగ రచించఁబడినది. దీని

నవలోకించి నమాత్రమున సూత్రాధికము నిస్సంశయముగ
తెలియదగియుండుటవలన నీగ్రంథమునకు దర్పణమను నా
మము సాధకమయ్యెను.

శ్రీవైఖానస సూత్రభాష్యకర్తయును మాధవాచార్య
పుత్రుడునగు శ్రీనృసింహవాజపేయయాజియే పిన్నవయ
సున అనగా క్రతుదీక్షకంటె పూర్వమున నీగ్రంథమును రచి
యించుటచేత “నృసింహః” అని గ్రంథాది యందును
“నృసింహవిరచితే” అని ప్రకరణాంతరములయందును
చ్చరించెను.

ఇందులకుదృష్టాంతములేమనగా ఒకటి-శ్రీసూత్రభా
ష్యమున పటలములుగ నెచ్చటవాసెనో ప్రయోగదర్పణ
మున నచ్చటనే ప్రకరణములనునిణయించెను. రెండు-సూ
త్రమున గూఢాభిప్రాయముగల యనేక స్థలములయందు
భాష్యము ననుసరించియే ప్రయోగ మీగ్రంథమున వ్రాయ
బడినది.

ముందు శ్రీ భాష్యాదిమధ్యాంతములయందువలె నీ
గ్రంథాదియందు శ్రీరాముని నమస్కరించెను.

ఈగ్రంథముమూడుప్రశ్నములవరకు శ్రీమాన్ రొం

పిచ్చర్ల భట్టర్ కోదండ రామాచార్య పాకయాజులవారు సం
పూర్ణ శ్రమతో సంపాదించి మాకు దయచేసిరి.

మరికొంతకాలమునకు అపర ప్రయోగ రూపమగు
పంచమప్రశ్నముగూడ వారిచేసంపాదింపబడినది. కానియీ
ప్రశ్నమ సంపూర్ణముగా లభించుటవలన ప్రస్తుతమునము
ద్రింపించుట కనుకూలముగాకయుండెను. ఏమహాత్ములై
న ముద్రితములుగాని ప్రశ్నములనుగాని పంచమప్రశ్నం
తమునుగాని దయచేసి పంపినయెడల మిగులసంతోషముతో
గ్రహించి ముద్రింపించగలము.

ఈపుస్తకముశీవైఖానస గ్రంథసంపాదన తత్పరు
లగు శ్రీమాన్ దేవయజ్ఞనం వేంకటరామాచార్యులవారిప్రే
రణచే ఉల్లిపాలెం గ్రామనివాసులగు శ్రీ. ఉ. వే. శ్రీమాన్
నారాయణం శ్రీరామాచార్యులవారి ద్వితీయపుత్రులగు శే
షాచార్యులవారి ద్రవ్యసహాయమువలన ముద్రింపించబడినది

ఇట్లు విబుధజనవిధేయుడు,
ఉ॥ చ॥ శ్రీనివాసభట్టాచార్యులు.

శ్రీ యై న మః

విజ్ఞాపనము.

సకలశాస్త్రసుప్రసిద్ధులగు శ్రీమద్విఖనోమహామునీం
దులచే సకలజనోత్తరణమునకై రచియించబడిన శ్రీవైఖా
నసగృహ్యసూత్రము బోధాయనాది సూత్రకతలచేతను,
మన్వాది సత్ప్రతికతలచేతను, వాల్మీక్యాది మహాకవులచే
తను, మరియు ననేకులచే ప్రమాణతమముగా సంగీకరించ
బడియు నీకలికాలమహిమచే మిగుల కార్యమును పొంది
యుండెను. దీనిపునరుద్ధరణమునకై యనేకపండిత సహాయ
ము ద్రవ్యసహాయము ముఖ్యావశ్యకములై యున్నవి. ఈ
యుభయసహాయమునకై సకలవైఖానస మహీనురమండ
లము ప్రణతినహ సహూర్వకముగ ప్రార్థింపబడు చున్నది.

ఇట్లువిద్యజ్ఞనవిధేయులు,

ఉ.చ. శ్రీనివాసభట్టాచార్యులు,
శనివారప్పేట, ఏలూరుతాతూకా,

కృష్ణాజిల్లా.

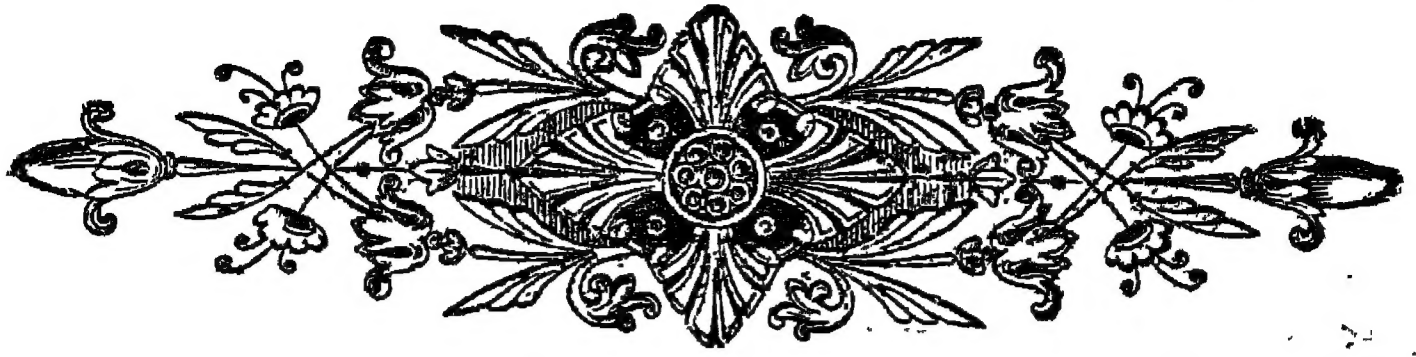
దే॥ వేంకటరామాచార్యులు,

యీపూరు, అనంతవరంపోస్టు,

గుంటూరుజిల్లా.

ఈ గ్రంథము వలయువారు.—

పై విలాసములకు తమ విలాసమును తెలుగు లిపిన వ్రాసి తెప్పించు
కొన వలయును.

— శ్రీ ని వా సా య న మః —

—* శ్రీమద్విఖననమహాగుర వేనమః *—

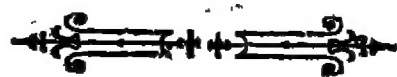
శ్రీ వై ఖా న న సూ త్ర ద ర్పణే

ప్ర థ మ ప్ర శ్న ప్రా ర మ్భః

శ్లో॥ శ్రీలక్ష్మీవల్లభారమ్భాం విఖనోమునిమధ్యమామ్
అస్మదాచార్యపర్యంతాం వందేగురుపరమ్పరామ్॥

నత్వారామాజ్ఞీకజ్ఞాంసురవరమకుటప్రోజ్జ్వలద్రత్నని
త్యజ్వాలామాలాసవిత్రాస్ఫుటితమనఘ చిత్తా
భిసేవ్యమానమ్ । సూత్రంవై ఖానసాఖ్యం
గహనమపిసమాలోచ్య సమ్యజ్ఞుసింహాబోధాధం బాల
కానాం స్ఫుటమతిసులభం వక్తితద్దర్పణాఖ్యమ్॥

— * ఉ పో ధ్వా త : * —

అథనిషేకతుణసజ్జమనగర్భాధానపుగ్ం నవనసీమస్త
విష్ణుబలి జాతకరోత్థాన నామకరణాన్నప్రాశనప్రవాసా
గమనపిణ్డవధకనచౌలకోపనయన పారాయణవ్రతబస్థవినయో
పాకర్మ సమావర్తనపాణిగ్రహణాసీత్యష్టాదశ శారీరాస్స
గ్గ్ స్కారాః | బ్రహ్మ దేవపితృభూతమనుష్యయజ్ఞాఅహరహ
నుషేయాస్థానీపాకః ప్రతిపక్షం, మాసిశ్రౌద్ధం పిణ్డపితృయ
జ్ఞఃప్రతిమాన, మాగ్రయణమప్యకాచైత్ర్యాశ్వయుజీచ ప్రతి
నంవత్సర, మితిసప్తపాకయజ్ఞాః | అగ్న్యధేయంసకృ, ద
గ్నిహోత్రంసాయంప్రాత, ర్దశకపూణకమాసౌపక్షంపక్ష,
మాగ్రయణేష్టిః ప్రతిమానం చాతుర్మాస్యసకృ, నిరూ
ధపశుబంధఃప్రతివషకం, సౌత్రామణిసకృ, దితిసప్తహవి
ర్యజ్ఞః | అగ్నిష్టోమోఽత్యగ్నిష్టోమఉక్త్యష్టోదశీవాజ పేయోఽ
తిరాత్రోఽప్తోర్యామ ఇతిసప్తసోమయజ్ఞాః | ప్రథమమగ్నిష్టో
మో యష్టవ్యోఽతిరాత్రోవేతికేచిదిచ్ఛంతి | వైఖానసా
నామేత ఏవ ద్వావింశద్యజ్ఞా ధర్మోక్త క్రమేణ కర్తవ్యాః |
నిషేకాజాతకా తస్మిన్సూతో బ్రాహ్మణ్యాం తత్పతే
జాతామాత్ర స్తదనంతరకర్మభి సస్మిన్సూతః కాలో
వసీత సౌవిత్ర్యధ్యయనా ద్బ్రాహ్మణో వేదమధీత్య కృ
తపాణిగ్రహణోగృహస్థః పాకయజ్ఞయాజీశ్రోత్రియ ఆహి
తాగ్నిశ్చ హవిర్యజ్ఞయాజ్యనూచానసోమయజ్ఞయాజీభూ

ణ ఏతత్సగ్గ్ స్కారసంయుక్తో నియమయమవాన్యపికల్ప
స్సపడంగ చతుర్వేదపారాయణ తపోయోగతత్పరఋషి
నారాయణపరాయణో నిర్ద్వంద్వోమునిః పూర్వసగ్గ్ స్కా
రా దుత్తరసగ్గ్ స్కారో వరీయానితివిజ్ఞాయతే॥

ఇతిశ్రీవైఖానస సూత్రదర్శనే నృసింహవిరచితే ప్ర
థమప్రశ్నే ఉపోద్ఘాతః ప్రథమప్రకరణమ్॥

—* శౌ చ వి ధిః *—

అథచతుర్థా మాశ్రమిణామాచార స్సూర్యోదయా
త్ప్రాగేవముహూర్తే బ్రాహ్మేప్రబుద్ధశ్చోత్థితాయ హరి
హరిహరిరిత్యుచ్చార్జ్య గ్రామాత్ప్రాచీముదీచీంనైర్మ
తీంవా దిశంగత్వా తృణైః ఘామిమంతర్ధాయ వాససాశిరః
పావృత్య నిష్ఠీవనోచ్చాస్వసవర్జితోఽహ్నిసన్ధ్యయో శ్చోద
జుష్టభోరాత్రోదక్షిణాముఖో దక్షిణకణఠధృత యజ్ఞోపవీతో
విణ్మాత్రోత్సజనం కుర్యా త్తతోగృహీతశిశ్న శ్చోత్థా
య గన్ధలేపక్షయకరం శౌచంకుర్యా నస్త్రిదంగృహీతోద్ధృ
తతోయేన క్రమాన్మాత్రపురీషయో శ్చిశ్నేద్వి హస్త
యోఽప్రత్యేకంద్వి, గుడే షడ్వామకరెదశ తథోభయోఽంక
రయో రస్త్రిదం దత్వా బ్రహ్మచారీ గృహస్థశ్చనాభేరథో
ఘామేన తదూర్ధ్వం దక్షిణేనచపాణినా శౌచం కుర్యాద్వనస్థ
సన్యాసినోరేతద్ద్విగుణంభవతి సమృజ్జలేనపునః పాదాహస్తా
చప్రక్షాళ్యతతోయథావిధ్యాచమనం కృత్వా

దస్త్రధావనమ్.

హస్తాజాన్వంతరాకృత్వా తిక్తంకటుకషాయంవా
ద్వాదశాజ్ఞులాయామం దంతకాష్ఠ * మాయుర్బలమితిగృ
హీత్వా పాలాశకార్పాసాహిత్యా ప్రతిపద్దశః నవమీషష్ఠీ
చతుర్దశ్యప్తమ్యేకాదశీషు భానువాసరే శ్రాద్ధదినేషుచ హి
త్వా నిత్యంకుర్యాత్కృష్ణానామలాభేద్వాదశగణ్ణామైర్వి
శుద్ధ్యతి॥

—* నిత్యస్నానమ్. *—

అథ పవిత్రశాసనస్సాన్నినంకుర్యా దభిషేకందివ్యంవా
యవ్యమాగ్నయం గుర్వనుజ్ఞేతి పశ్చవిధం నద్యలాభేతటా
కే తదలాభేకూపేవా స్నాయాత్ప్రాజుక్రఖ ఉదజుక్రఖోవాఽ
ఽచామత్యామణిబద్ధాత్పాణీ ఆజానోఽపాదాచ దక్షిణాదిప్ర
త్యేకంప్రత్యాశ్య జలస్థలేష్వాసీనః ఘనబుద్బుదరహిత మవిచ్ఛి
న్నముదకం గోకర్ణాకృతిహస్తేనాదాయ తలాదికృమేణప
రక్షిణం బ్రాహ్మదైవాషక్తై తృకతీథాకానిజ్ఞాత్వా బ్రా
హ్మణతీర్థేకనత్రింపిబేత్తతోజ్గుప్తమూలేన ద్విరోష్ఠాపరిమృ
జ్య గ్నిహాయుప్రజాపతినూర్యేన్ద్రాః కృమేణాజ్గుష్ణాదీనాం
దేవతాభవం త్యజ్గుప్తపాప్రజాపత్యాభ్యాంముఖంమాస్త్యాక

*ఆయుర్బలంయశోవచకః పృజాంపశువనూనిచ। బృ
హస్పృజ్జ్ఞాంచమేధాంచ త్వంనోదేహివనస్పతే॥

గ్నేయమైతాభ్యాంచక్షుషీ, ఆగ్నేయవాయవాభ్యాంనాసి
 కే, ఆగ్నేయైందాభ్యాంశోత్రై, భుజౌచాగ్నేయేన, హృద
 యంసర్వై, రాభిమాగ్నేయేన, ప్రత్యవయవమపసస్సప్తౌ
 జఙ్ఘయోర్వామేపాణావప్యభ్యుక్త్య సర్వాఙ్గుళిభిర్మాధాన్
 న మిత్యమంత్రక మథసమంత్రక మిన్దోహముభాభ్యామి
 తిహస్తావాపఃపాదావితి పాదాచప్రక్షాళ్యాపఃపునంత్యిత్వా
 చమనంకరోతి కేచిద్భగ్వేదఃప్రీణాతు యజుర్వేదఃప్రీణాతు
 సామవేదఃప్రీణాత్వితి బ్రాహ్మణోహృదయంగమాః క్ష
 త్రియంకణ్ఠగా వైశ్యస్త్రాలుగాశ్చ త్రిరపఃపీత్వాఽథర్వవే
 దఃప్రీణాత్వితిహాసవేదఃప్రీణాత్వితి కపోలేస్సప్తౌ చంద్ర
 మాఇతిముఖంమాష్టై మహేశ్వరఇతిమూర్ధాన మాది
 త్యస్సోమఇతి చక్షుషీ దిశఇతిశోత్రే వాయురితినాసికే
 ఇంద్రఇతిభుజౌ విష్ణురితిహృదయ మగ్నిరితినాభిం పూర్వో
 క్తాఙ్గుళిభిస్సప్తౌపానమస్కృత్యా వగాహేదథామం
 త్రస్నానం పిహితనాసాకణస్తూష్ణీనిమజ్జ్య జలై మృన్
 దాచ యావదమనశ్శుక్లం గాత్రశుద్ధింకృత్యాఽన్యంవ
 స్త్రం పరిధాయాదశాత్సుదితమితినినిజ్య గాయత్ర్యాప్రా
 గ్దశ ముదగ్దశంవాఽఽస్తీర్య శుష్కేగాయత్ర్యాఽఽదదీ
 తాథమంత్రస్నాన మిదమావంప్రవహ తేతి తీథాన్తికమ
 భిగమ్య హిరణ్యశృంగమితివరుణంసమస్కృత్యాపఃపునాత్వి
 తి సమృదోద కేనాభ్యుక్తయే దమంత్రకేప్యేవం మంత్రం

వినాప్రోక్షయే దిదమాపశ్శివాఇతివిగాహ్య స్నాత్వాపునరా
చమ్య వస్తుపరిధానాది శుష్కగ్రహణాంతంపూర్వవత్॥

—* నైమిత్తికస్నానమ్. *—

అథ నైమిత్తికస్నాన మిదంబ్రహ్మపునీమహాఇతి
సావర్ణ్యంరాజతందభాకృతంవా పవిత్రంగృహీత్వాబ్రహ్మ
పునాత్వి త్యనామికాయాంధృత్వా శతధారమితిజలమాదా
య పయన్వతీరోషధయఇతిత్రిరాచమ్య నమోంతై ర్మహా
వ్యాహృతిభి రాదిత్యముపస్థాయ చిత్పతిరిత్యాదిభి స్త్రీభి
ర్మతై ర్మహాంతానామికాభ్యాం మృత్సహితోదకేన ప్రద
క్షిణంతిరావృత్య శిరోమాష్ట్యా పోహిరణ్యపవమానైః
ప్రోక్ష్య పునరాదిత్యముద్వయంతమసఇత్యుపస్థాయ మహా
వ్యాహృత్యాజలమభిమంత్ర్య కణానాసాపుటేపిధాయ న
ద్యాంసోత్తోభిముఖో దేవాలయసమీపేతదభిముఖ స్తటాకే
సూర్యాభిముఖశ్చ స్నాత్వా ఋతంజయాసుగంధాఇత్యే
తాభ్యాం త్రిరావర్తయన్నఘమషణంకృత్వా ధౌతంపరి
ధాయాద్రంప్రమృజ్య సర్వంపూర్వవత్కుర్యా ద్వస్తుని
ష్పీడనంతర్పణాంతేభవతి యదితటాకాదిమస్నానంకుర్యా
త్తటాకేవశ్చమృత్పిష్టాన్ కూపేత్రీన్ జలకుంభాన్ బహినిన్

—*అ శ క్త స్నా నా ని. *—

క్షిప్య స్నానూ దేవంఘటోదకాదిష్వభిషేక ముత్తరాయ

అమధ్యే సాతపత్యశాస్త్రాన్ని నందివ్యం వాయునీతైర్గవాంసాదో
ద్ధతే ధూళిభిర్వాయవ్యం శ్రోతస్మాద్ధాదిభస్మాప్రోక్షణ
మాగ్నేయం గురోరనుజ్ఞాపూర్వకంప్రోక్షణంచేద్గుర్వనుజ్ఞేతి
పంచవిధమ్॥

—* అథసముద్రేవిశేషః. *—

“ సమస్తైవిశ్వయాపాయ సమస్తైవిశ్వయోనయే, సమో
హిరణ్యశృంగాయ నదీనాంపతయేనమః” ఇత్యవగాహ్య “విశ్వా
చీచన్ముతాచీచ విశ్వయోనవిశాంపతే సాన్నిధ్యంతురుమే
దేవ సాగరైలవణాంభసి” ఇతినమస్కృత్య పిప్పలాదాత్స
ముత్పన్నే కృత్తేలోకభయంకరి । పాషాణం తెమయాదత్త
మాహారాథకంప్రకల్పిత “మితిపాషాణందత్వా సర్వరత్న
మయశ్రీమన్ సర్వరత్నకరాకర । సర్వరత్నప్రధానత్వం
గృహాణామ్యుమ్ (మహోదధే) నమోస్తుతే” ఇత్యుక్త్యం
దత్వా పూర్వవద్వస్తునిర్ణేజనాది తర్పణకాలేపిప్పలాదం
కణ్వంకృతాంతం జీవితేశ్వరంకాశరాత్రిమన్యుంవిద్యామ
హశ్చతర్పయామీతి తర్పయిత్వా సర్వంపూర్వవత్తుర్యాత్॥

---* ఊర్ధ్వపుండ్రవిధిః *---

అథపర్వతాగ్రసిన్ధుతీరనదీతీర ధర్మక్షేత్రతులసీమూ
లస్థిత మృదోర్ధ్వపుండ్రంధారయే నుత్పల్లిక్షణంతు శ్యామం

శాంతిదం రక్తంవశ్యకరం పీతంశ్రీకరం శ్వేతంవైష్ణవం వై
 శ్ణవానాం శ్వేతమేవ పుష్టిదోజ్ఞమ్ ఆయుదోఽమధ్యమోఽన్న
 దాఽనామికాముక్తిదాతజఽసీ త్యేతై ర్యథాకామం లలాటా
 దిషు సచ్చిద్రాణి మధ్యే శ్రీచూణఽయుతా న్యూర్ధ్వపుండ్రా
 ణి కేశవాదిద్వాదశ నామభిరూర్ధ్వని ద్వాదశాక్షరేణచ
 ధారయత్ ||

—* సంధ్యా వందనమ్ *—

అథపవిత్రపాణిః కృతప్రాణాయామః
 సంధ్యాముపాసిష్య ఇత్యుక్త్వా ప్రాతఃసూర్య శ్చేత్యాదినాచ
 మ్యా పోహిష్ఠాదిభిర్ముగ్ధిః ప్రోక్ష్యాంజలినాజలంగృహీత్వా
 గాయత్ర్యాఽభిమంత్ర్యసూర్యాభిముఖంవిక్షిప్యాసావాదిత్య
 ఇతిప్రదక్షిణంకృత్వా శుచోదేశ ఆసీనః ప్రాణాయామంకృ
 త్వాఽఽయాత్వితి సావిత్రీంప్రశంస్య ధ్యాత్వా తిష్ఠన్నష్టా
 వరాంజప్తోఽత్తమఇత్యుద్వాస్యమిత్రస్యేత్యాదిభిరాదిత్యము
 పస్థాయ మధ్యాహ్నోప్రాణాయామాది పూర్వవదాపఃపు
 నంత్యి త్యాచమ్యోపస్థానకాల ఉద్వయంతమసఇత్యుపస్థా
 య సాయమగ్ని శ్చేత్యాదినాచమ్య పూర్వవదుపస్థానకాలే
 యచ్ఛిద్ధితఇత్యుపస్థాయానంతర ముదితార్కామితిప్రాతరై
 వ్రీందిశం పశ్చిమార్కా మితి సాయంవారుణీం దిశముపస్థా
 య సంధ్యామైనమథత్యాదిభిశ్చతుర్దిశం ప్రాతరైంద్రా
 దిసాయంవారుణాది చోపస్థాయేంద్రాదీన్నమోంతై సత

న్నామభిరుపస్థాయ ప్రమీతపితృక శ్చైత్రాచీనావీతీ దక్షిణా
ముఖః పిత్రాదీనుపస్థాయోపవీ త్యార్థ్యముఖోబ్రహ్మణ ము
త్తరాభిముఖో నారాయణాదీనుపతిష్ఠేత్ ॥

ఇతిశ్రీవై ఖానససూత్రదర్పణే నృసింహవిరచితే పృ
థమప్రశ్నే ద్వితీయప్రకరణమ్

—* త ర్ప ణ మ్ *—

అథాచమ్య కారుక్షేత్రమిత్యపోనమస్కృత్య మహా
హ్యహృత్యాభిమంత్ర్య కూప్యాదీన్నారాయణాదీకై వేన
భూపత్యాదీకైబ్రాహ్మణ విశ్వామిత్రాదీన్నారోరోత్యద
కాదీకైపైతృకేణతర్పయిత్వా పూర్వస్యాండేవేభ్య ఉత్తర
స్యామృషిభ్య స్తర్పయిత్వా యథాదిశమింద్రాదీనాదిత్యాది
గ్రహాంశ్చతర్పయిత్వా యావంతోజలాధికనఇతిజలం విస్మ
జ్యాచమేత్ ॥

—* బ్ర హ్మ య జ్ఞ ః *—

కుడేదేశేదభానాస్తీర్య* బ్రాహ్మ్యమాసనమాస్థా
య బ్రహ్మాంజలింకృత్వాబ్రహ్మయజ్ఞేనయక్ష్యఇతినంకల్పలే
విద్యుదసీతిజలమభిమృశ్య వ్యస్తాంసమస్తాంచసావిత్రీంజప్త్వా
ఇషేతోవజేత్యాదీంస్త్రీననువాకాప్రశ్నంవాధీత్య కాణ్డ
షికతర్పణంకృత్వా సారీభిరగ్భిరాదిత్యముపతిష్ఠేత్ । అశ

క్తశ్చేత్వాదాప్రత్యాఖ్యాచమ్యా తోదేవాదివైష్ణవం జప్త్వా
చివ్యంవాయవ్యమాగ్నేయం మస్త్రస్నానంవాక్యత్వాచమ
నాదిసర్వంకుర్యాత్ ।

—* పం చ తీర్థ లక్షణం*—

దక్షిణహస్తతలై పంచతీర్థాణి కనిష్ఠమూలందైవం
సర్వాజ్ఞులిమూలాగ్రమాషణం తజన్యంగుప్థ యోర్రధ్యం
పైత్పకమజ్ఞుప్థస్యమూలంబ్రాహ్మ మధ్యమాగ్నేయం దై
వేనదైవమాషేణాషణం పైత్పకేణ పైత్పకం బ్రాహ్మేణ
బ్రహ్మతర్పణ మాగ్నేయేనాభ్యుక్షణంచకరోతి ఉపవీతీదై
వంనివీతీచాషణం పాచీనావీతీపైత్పకంచకుర్యాత్ ।

ఇతిశ్రీవై ఖానస నూత్రదర్పణే నృసింహవిరచితే ప్ర
థమప్రశ్నే సంధ్యాదిప్రయోగ స్మృతీయప్రకరణమ్॥

*బ్రాహ్మసనలక్షణం మరీచిరాహ॥ దక్షిణపాదమూ
ర్ధ్వం వామపాదమధంకృత్వా జాన్వస్తరేతదంగుష్ఠా నిగ్మ
హ్యేతిబ్రహ్మంజలిలక్షణంమనుః॥ సంహత్యహస్తావధ్యేయం
సహిబ్రహ్మంజలిస్సత్ప్రతః ॥ గృహ్యసూత్రేనవమప్రశ్నే ॥
ఓం భూస్తత్సవితురోభువోభగోదేవస్యోగ్ంసువధియో
యోనఇతి పచ్చోవ్యస్తామోం భూభువస్తత్సవితురోగ్ంసు
వధియోయోనఇత్యర్థచామోం భూభువస్సువస్తత్స
వితురితి సమస్తాంచసావిత్రీంజప్త్వేతి॥

—* పుణ్యాహవచనమ్. *—

అథసర్వేషు సగ్గస్తా రేషుపుణ్యాహంకుర్యా త్పంచశోత్రి
యానాహూయోదపాత్రంధారాస్విత్యద్భిరాపూర్వేదమాప
శ్శివాఇత్యభిమృశ్య సర్వతీర్థాన్యభ్యర్చ్య బ్రాహ్మణాన్పాజుత్ర
ఖాన్వాఽఽనయిత్వా స్వయముదజుక్రిశ్నస్సపుణ్యాహంకరోమీ
తినజ్కుల్ప్య స్వస్తిసుప్రోక్షితమ స్త్వితిపూణ్యాహప్రదేశమ
భ్యుక్షయే ద స్త్వితివాచకాః ప్రజాపతిఃప్రియతామిత్యుక్తే
తథైవప్రతివాచకావదేయుః శామ్యంతుఘోరాణీ త్రితిజ
లంసోవయే దైవికమతోదేవాఇత్యగ్రం జాతకంసంత్యా
సింఛామీత్యగ్రం మృతకంశుచీవోహవ్యేత్యగ్రమత్రదైవి
కశబ్దేనశుభకరోక్త్యతే సర్వేషుపుణ్యాహేషుద్రవిణోదా
ద్యుచస్సర్వేవదేయు ర్మ్రుతాంతేయజమానస్యోరస్యక్షతా
రోపణం యజమానంకరకంధారయః పురస్తాత్పాత్రంనిక్షి
ప్య తస్మిక్ప్రతిమంత్రంసర్వశబ్దాద్యైః ప్రియంతామిత్యనై
జలంసోవయిత్వా ప్రతివచనంవాచయేత్పుణ్యాహమస్త్వి
త్యాదీనామస్త్వంతః ప్రతివచనం శివాఋతవస్సంత్యిత్యాదీ
నాంక్రమేణ సంతుభవంత్యస్త్వితిప్రతివచనం యత్పుణ్యం
స్వస్తినఋధ్యా సేత్యంతం సర్వేవదేయు ర్యజమానోఽనం
తరం రాహిణాయ కాశ్యపాయ కేశవసుతాయ వాసిష్ఠీసు
తాయ దేవదత్తశర్మణే మహ్యమస్మిక్కరక్రణీఢంపుణ్యాహం
భవన్తోబ్రువన్త్వితివదే త్తదేవా స్త్వంతం ప్రతివాచకావదే

యుః తత్తన్మంత్రాంత్రేణిస్త్రీర్వాచన మాపోహిరణ్యపవ
మానైః పుణ్యాహజలేన సాచార్యాః ప్రతివాచకాయజమా
నంప్రోక్షయేయుః స్వాంకృతోసీతిదక్షిణాకాలెజ్జాపితే యజ
మానోదక్షిణాందక్షిణేనహస్తేనాచార్యాదిభ్యోదద్యా దేవం
సర్వత్రదక్షిణాదానే స్వదక్షిణేనహస్తేనదద్యాత్ ॥

ఇతి శ్రీవై ఖానససూత్రదర్పణే నృసింహవిరచితే
ప్రథమప్రశ్నే పుణ్యాహప్రయోగ శ్చతుర్థప్రకరణమ్.

—* ఆఘారసమ్భారలక్షణమ్. *—

అథాగ్న్యాయతనం ప్రాగానతేచోత్తరానతేదైవికం
దక్షిణానతేపశ్చిమానతేవాపైతృకం శుచౌదేశేచతుర్దిశం
చతుహస్త్తంగోమయేనమణ్డలంకల్పయిత్వా తత్రద్వాత్రిం
శదఙ్గుళవిస్తారాయామంద్వ్యఙ్గుళోన్నతం యథాలాభోన్న
తంవాసైకతంస్థణ్డీలమగ్న్యాయతనంభవతి ప్రతిదిక్పశ్చదశ
పరిస్తరణబహిఃఘోద్వాత్రింశదఙ్గుళాః తాస్థస్థణ్డీలే ష
ట్త్రింశదఙ్గుళ్యాయతాఃకుణ్డే తదాయామాఏకాఙ్గుళిపరీణా
హా నిర్వృణానిర్వకాః పరిధయః పశ్చదశదైవికక్షిణా
వర్తగ్రన్ధియుతంచతురఙ్గుళాగ్రం ద్వ్యఙ్గుళగ్రన్ధిన్ద్వితాలా
యామంప్రోక్షణకూర్చంతథైవద్వాదశాఙ్గుళాయామంపవిత్రం
తదాయామాహోమసమిధః పాలాశాశ్వత్థఖాదిరాదియజ్జవ్న
క్షజాతాః సర్వచఅస్వయంశుష్కాఃప్రణక్రిమిలేపహీనాఃభ

వన్తి ప్రణిధిస్యవాదీనిశ్చోతో క్తలక్షణాన్వితానిగ్రాహ్యణి అ
గ్నైరుత్తరతః ప్రాగగ్రాదభానాస్తీర్య తేషుప్రణిధ్యా
దిపాత్రాణిసమిద్ధభాదీంశ్చసంభారాద్వంద్వందైవికే ద
క్షిణతః పశ్చిమాగ్రేషుదభేషు ప్రత్యేకంపైతృకేసమ్భరతి
గృహస్థస్యనిత్యహోమాధామగ్నిశరణే మృదాచతుర్ది
శంద్వాత్రింశదజ్గుశ్చాయతాం చతురజ్గుళివిస్తారాంద్వజ్గు
ళోన్నతామూర్ధ్వవేదిం చతురజ్గుళివిస్తారోన్నతాం తత్పరిగ
తామథోవేదించకృత్వా మధ్యేనిమ్నంషడజ్గుళేమాపాసనకు
ణ్డంకుర్యా ద్వసస్థస్యశ్రామణకాగ్నికుణ్డనూఘారవిశేషశ్చధ
రేవక్ష్యతే॥

—* ఆ ఘా ర ః *—

అథాఘారవిధానం కర్తాప్రాజ్ఞుభో బ్రాహ్మమాన
నమాస్థాయ ఏతోన్విందమిత్యగ్న్యాయతనంప్రోక్ష్య మయి
దేవాదిచతుర్భిశ్చతుర్దిశంచతురశ్చతురో దభాన్నిక్షిప్యో
ద్ధన్యమానమితిమధ్యేన్ద్రాపర యమాగ్నేయ నైర్మతసోమే
శానవాయవ్యేషు పైతృకేతుమధ్యాపరేన్ద్రా యమనిర్మత్య
గ్నిసోమవాయవ్యేశానేషుఖనతి ఖననక్రమేణపూతహ్యత ఇ
తిష శ్చేఖాలిఖిత్వాఽష్టాబన్ధమితివక్రితందభాం దక్షిణపశ్చిమ
యోరవంతరదేశే నిరస్యోపఉపస్పృశేత్ రాద్రరాక్షసనై
ర్మతపైతృక ఛేదనభేదనతాడనఖనననిరసనావఘ్రాణాత్మా
భిమశానానిచకృత్వా సర్వత్రాపఉపస్పృశేదితిశ్చోతేదశా

నాల్లేఖాగాయత్ర్యాప్రోక్త్య జాతవేద ఇత్యరణీంగృహీత్వా
 తేనైవాగ్నింమథిత్యా తాకికంవాదాయాహ కేత ఘృతప్రతీ
 కఇత్యగ్నింప్రజ్వాల్యా యుదాఽఇతి ప్రణమ్యోపావరోహే
 తికుణ్డేస్థణ్డేలేవానిధాయ సమిదారోపితశ్చేదుపావరోహేతిస
 మిధమాధాయాగ్న ఆయాహ్యాయంతఇతిప్రజ్వాల్యా మయిగృ
 హ్ణామీత్యభివద్వ్యకర్మణేవామితికరాప్రత్యాశ్చేదమాపశ్చి వా ఇ
 త్యభిమన్త్ర్యాదితేనుమన్యస్వేత్యాదిభిశ్చతుభిః నైఽర్చత్యా
 ద్యాగ్నేయాస్తం నైర్చత్యాదివాయవ్యాస్తం వాయవ్యాదీ
 శానాస్తం ఆగ్నేయాదీశానాస్తంపరిమృజ్యపైతృ కేవిపరీతం
 పరిమృజే ద్ధాయత్ర్యావేదీఃప్రోక్ష్యోంఘాపతేభువనపత ఇతి
 బ్రహ్మసోమరాజావృత్విశౌవరయిత్వా బ్రహ్మణంత్యావృణీ
 మహాఇతిబ్రహ్మవరణంసోమగ్ంరాజాసంత్యావృణీమహా ఇతి
 సోమవరణంకృత్వా తాభ్యామహంఘాపతి రిత్యుచ్యమానే
 బ్రహ్మప్రోక్షిష్యామిసోమప్రోక్షిష్యామీత్యుక్త్వా ప్రోక్షే
 త్యుక్తేప్రోక్షయేత్ ॥

ఇతిశ్రీవై ఖానససూత్రదర్పణే నృసింహవిరచితే ప్ర
 థమప్రోక్షే పఞ్చమ ప్రకరణమ్॥

—* షష్ఠ ప్రకరణమ్ *—

ప్రాత్రాత్రోక్షణ్యాం జలమాదాయ పవిత్రేస్థ ఇతి
 వేద్యాంబహిఃపస్సమిధస్సృ చశ్చనిధాయ పరశురసీతిప్రో

త్వసమిధోముక్తబంధాః కృష్ణాసీతివేదిరసీతివేదింసృగ్భ్యు ఇతి
 సృవాదీన్ధ నకృనత్ర ప్రేణద్విస్తాష్టీంప్రోక్ష్య దివేత్వేతిబహిః
 షోగ్రమన్తరితాయత్వేతిమధ్యం పృథివ్యైత్వేతిమూలం ప్రో
 క్ష్య షోషాయత్వేతిగర్ధింప్రత్యభ్యుక్ష్య స్వధాపితృభ్య ఇతి
 ప్రాచీనావీతీదక్షిణస్యాంవేద్యాంప్రోక్ష్య ప్రోక్షణీశేషమూ
 గ్భ్యేవేతిపశ్చిమవేద్యాముత్తరాంతం నినీయ యజ్ఞోపవీత్యప
 ణ్డపస్పృశ్యోభాభ్యామితి పాణీప్రత్యాశ్య పూషాత ఇతిబహిః
 గ్రన్ధింవిసృజ్యాదిత్యవ్యంజనమసీత్యామూలాదగ్రాంతమభి
 మృశ్యాపరేణ వేదిమధస్తాదుత్తరాగ్రమూణాన్త్రమదసమితి
 యావదథన్దభానాస్తీర్య స్వాసస్థమితిప్రాగగ్రగ్ంస్వా
 ననాథన్మేకంనిధాయ విష్ణాస్తాప్రోసీతిప్రాచ్యాం దక్షిణత
 ఇతిదక్షిణస్యా ముత్తరతఇత్యుత్తరస్యాం పశ్చిమతఇతిప్ర
 తీచ్యాం స్థణ్డీలేఽధస్తాత్కుణ్డైద్వితీయవేద్యామాస్తీర్య ప్రా
 గ్భహిఃషణ్డీ త్తరాగ్రమూధ్వన్కరోతిపైతృకేదక్షిణాగ్రంప్ర
 తీచ్యామూధ్వన్కరోతి గంధర్వోసీత్యాదిభిఃపశ్చిమదక్షిణో
 త్తరేషుక్రమేణపరిధీన్పరిదధాతి ప్రతీచ్యాముత్తరాగ్రమూ
 ధ్వన్కరోతిపైతృకేదక్షిణాగ్రమూధ్వన్కరోతీసూర్యస్తేవ
 తిప్రాచ్యామధోవేద్యాంకూచేనాపరిపిచ్య సూర్యమేవ
 పరిధింకల్పయత్యాహవనీయమభిమన్త్రయతీత్యేకేఽఽపరిష్టా
 దిత్యపరిష్టాదధస్తాదిత్యధస్తాదభిమన్త్ర్య వీతిహోత్రమితిసమి
 థావగ్నీశయోదికశో రూధ్వాన్గేని దధాతి పరిస్తీర్యమి

త్యాపేణతీథేనైద్ద్రాద్యముదగ న్తం పరిషిచ్య సృతాసీతి
 దక్షిణేపాగ్నం సృతాసీతిపశ్చిమఉదగ న్తం ధృవాసీ
 త్యుత్తరేపాగ్నం తరుణాసీత్యాగ్నేయాదీశానాన్తం పు
 నఃప్రదక్షిణమాగ్నేయాద్యన్తంపరిషిచ్య వానస్సత్యోసీతిప్ర
 ణిధ్యోఃప్రత్యాశనంకృత్వా పృథివ్యాపఞ్చివృథివీంమనసాధ్యా
 త్వా సాక్షతైరద్భిరాపూర్య వసూనాంపవిత్రమసీతి మంత్రా
 వృత్త్యా ప్రణిధ్యోరుదగ్గ్రేపవిత్రాభ్యేకూచేనిక్షిప్య పర్యా
 వర్త్యదక్షిణపాణినాగ్రిమితరద్వామేనగృహీత్వాదేవోవస్స
 వితేతిత్రిరుత్పాయ యథాపూర్వన్నిధాయ బ్రహ్మన్నపఞ్చి
 సోమాపఞ్చి బ్రహ్మసోమావృత్విజౌప్రేక్ష్యోఽప్రణయేతి తా
 భ్యామనుజ్ఞాతః కోవఞ్చిప్రణీయవేద్యాందక్షిణోత్తరయోర్ని
 ధాయ సంవిశంతామితిప్రణిశ్యా బాహేష్ట్రాదైవేనచతీథే న
 జలగ్ంసగ్ం సావ్యసృచశ్చోత్తానాని కృత్వాగాయత్ర్యాప్రో
 త్తయేత్ ||

ఇతి శ్రీవై భానస సూత్రదర్పణే నృసింహ విరచితే
 ప్రథమప్రశ్నే షష్ఠప్రకరణమ్ ||

—* సప్తమప్రకరణమ్. *—

భూస్సృవమితిసృవంగృహీత్వా భూస్సృచమితిసృచం
 భూజుహూమితిజుహూం భూరుపభృతమిత్యపభృతంచగృ
 హీత్వా వషిష్ఠేఅధినాకఇతి పశ్చిమవేద్యధస్తాత్సమిధాని

ధాయాహిన ఇతి సృవాదీన్ ప్రక్షాళ్య నిదగ్ధమిత్తుల్మ కేన
 పర్యగ్నిం కృత్వా నిష్టప్తమితి పునఃప్రతితప్య వషిష్ఠయోరు
 పరినిదధ్యా దదితిరసీత్యాజ్యస్థాలీమాదాయ భూతకృతస్థే
 త్యంగారముపవేషేణోదంచనివర్త్య సగరాస్థేతివిన్యస్య
 మహీనామితిపచతి వసూనాంపవిత్రమితిపవిత్రంనిధాయ పూ
 ర్వవద్దేదోవ ఇతి పునరాహారంత్రీరుత్పాయాజ్యస్థాల్యక్తంభ
 స్రు వేదేనేదంవిష్ణురితినంశోధ్యోదగుద్వాస్యాజ్గారాన్ ప
 త్యాహ్యోద్భవస్థోదహమితి బహిదగ్ధ్వాఽఽజ్యస్యాన్తః
 ప్రదీప్య గాయత్ర్యాదక్షిణతోజ్గారంనిరూహ్య తయైవచరు
 స్థాలీమధిశ్రిత్య దభైఃసంపక్త్వాఽవతారయతి పవిత్రేణాజ్య
 మస్మిన్ పాత్రే త్రీరుత్పాయ ఘోక్తసీతి పవిత్రగ్రన్ధిం వి
 స్రస్యాత్తరమపరం నిధాయాద్భిః ప్రోక్ష్యాదాయాప్యాయ
 న్తామిత్యగ్నా ప్రహరతి చరుం లాకికాగ్నావాపక్త్వాఽఽ
 ఘూరాగ్నా మహీనాం పయఇత్యధిశ్రిత్య దభైఃసంస్కా
 ర్య త్రీరుత్పాయావతారయతి సమిదగ్రం ఘృతాక్తం వీతి
 హోత్రీమితి వాయవ్యామగ్నా స్థాపయిత్వా దేవస్యత్వేతి
 సృవేణ హోమ్యం ద్విధా విహరతి దక్షిణప్రణిథౌ బ్రాహ్మే
 ణ తీర్థేన ప్రజాపతి పురోగాన్స్తత్తన్నామ్నా ద్వితీయా
 న్తనావాహయామీత్యావాహ్య తథోత్తరప్రణిధావగ్న్యాదీన్
 దైవేన తీర్థేనావాహ్యావాహన క్రమేణాజ్యస్థాల్యాం సృవే
 ణాజ్యముద్భృత్య దక్షిణభాగే ప్రజాపత్యాదీనాముత్తరే

గ్నాదీనాం జుష్టానిర్వపామీతి చతుర్థ్యంతైస్తత్తన్నామభి
నిర్వాపం కరోతి తృప్యధీతి మన్తద్వయేన ద్విధాగ్నా
హోమ్య మధిశిత్యాగ్నిజ్యోతిరితి సమిదుల్కేన ద్విధా ద
హతి సమిదసీతి తత్సమిధం జుహోతి అమృతమసీతి సృవే
ణాజ్యంగృహీత్వాఽథోబిలంప్రదక్షిణమభిమన్త్యసాజ్యం
సృవమన్తరితమిత్యూర్ధ్వఽబిలంకృత్వా ప్రదక్షిణమభిమన్త్య
ప్రత్యుష్టమిత్వ ధోబిలం ప్రదక్షిణమభిమన్త్యాజ్యం గృహీ
త్వా దక్షిణోత్తరయోః ప్రణిధ్యో సస్థాయ చిత్పతీన్త్యా
దిభిరేవమాజ్యం గృహీత్వా సస్థాయ త్రిధాగ్నా జుహోతి
వక్ష్యమాణాహుతి ప్రమాణకాః కరసంపూర్ణా ఏకవింశతి
వా గాయత్ర్యా సమిధః ప్రోక్ష్య మూలాగ్రాభ్యాంశ్చు
తగ్ం స్పృశయిత్వాఽక్షతాజ్య చరుభిరిమామేఅగ్న ఇతి
మూలమధ్యమాగ్రాణి స్పృశయిత్వా సస్థధాతి దైవేన తీ
ర్థేన దక్షిణస్యాం ప్రాగన్తమదితేనుమన్యస్వేతి పశ్చాదు
దీచీన మనుమతేనుమన్యస్వేత్కుత్తరతః ప్రాగన్తం సరస్వ
తేను మన్యస్వేతి పురస్తా దాగ్నేయా ద్యన్తం దేవసవితః
ప్రసువేతి పరిషిచ్య షష్టిగ్ంశతేతీధాన్తాభిమన్త్రాయంత
ఇధక్రతేత్రీధాన్తానాధాయ॥

—* ఉ ద్వై శ త్యా గః *—

యస్మైదేవతాయై హవినిరూపితంతాందేవతాం
మనసాధ్యాత్వా నిర్వపేత్సుమన్నా జ్యోతిషక్రతీ ప్రాణవతి

రేతోధా ఇతిచతుర్భిః కిరణైరగ్నిః సూర్యే నిక్షిపతి సూర్య
శ్చంద్రమసి చంద్రమా యస్మై దేవతాయై హూయతేత
స్మై దదాతి తస్మాద్దేశత్యాగావిత్యేతో కర్తవ్యావ క్ష
తేనస్యస్మై హుత మన్యః ప్రతిగృహ్ణాయానక్రస్త్రీలిజైర్మష
తిగ్రహశ్శణ్డైరథాదిష్వభావా త్తస్మాత్తై కర్తవ్యై సకర్త
వ్యావిత్యే కే॥

— * ఆ ఘా ర హో మః * —

సృవేణాజ్యమాదాయ వాయవ్యాదాగ్నేయాంతం
పరిధిం స్పృష్ట్యా సంతతమాజ్యం స్రావయన్ ప్రజాపతయే
స్వాహేతి తథా నైరుత్యాదీశానాంత మింద్రాయస్వాహే
త్యాఘారౌ హుతోత్తరార్థపూర్వాద్ధే అగ్నయే స్వాహే
తి దక్షిణార్థపూర్వాద్ధే సోమాయస్వాహేతి చక్షుషీ హు
త్వా యుక్తోవహేతి పశ్చిమాది సామ్యాంతం యాతిరశ్శీతి
సామ్యాదీంద్రాంతం సగంధాధినై దేవై స్వాహేతిం
ద్రాది యామ్యాంతం ప్రసాధినై దేవై స్వాహేతి యా
మ్యాది పశ్చిమాంతం హుత్వామధ్యే వ్యాహృతీజాహోతి
స త్యేనేత్యాజ్యమభిమన్త్య సృవేణాజ్యం గృహీత్వా అగ్న
యే స్వాహా సోమాయ స్వాహా గ్నిహోమాభ్యాగ్ స్వాహా
ప్రజాపతయే స్వాహా బ్రహ్మణే స్వాహా ఇంద్రాయ స్వా
హా వసుభ్య స్వాహామరుద్భ్య స్వాహారుద్రేభ్య స్వాహా వి
ష్ణవే స్వాహా బృహస్పతయే స్వాహా మిత్రాయ స్వాహావరు

ణాయస్వాహాఽఽదిత్యేభ్యస్వాహాఽశ్వీభ్యాగ్ స్వాహాపూ
 ణ్ణే స్వాహాకతాయస్వాహా కక్షదై పతసోమాయస్వాహా
 పాసనయజ్ఞాయస్వాహాయజ్ఞదై వతవిశ్వేభ్యోదేవేభ్యస్వాహా
 హా సర్వదేవేభ్యస్వాహాహేతి హుత్వా దర్వా చరుమభిఘా
 ర్యజుహ్వ ముపస్తీర్య సావిత్రియాఽ వదాచూభిఘార్య వ్యా
 హృతీః ప్రత్యేకం జుహోత్యతోదేవా ఇదంవిష్ణు రిత్యాద్యా
 జ్యేన జుహోతి పెత్తకే వై శ్వదేవయజ్ఞాయేతి భేదః సర్వ
 హోమానా మాది రాఘూరో విజ్ఞాయతే॥

ఇతి శ్రీవై ఖానస సూత్ర దర్పణే నృసింహ విరచితే
 పృథమప్రశ్నే ఆఘారవిధానం సప్తమప్రకరణమ్॥

—* అష్టమ ప్రకరణమ్ . *—

—* సామాన్య హోమః *—

ఏవమూఘారం హుత్వాఽ నన్తరం తత్తత్కర్తృణః
 పృథానాం జుహుయాత్ | ధాతాదదాతునోరయిం ధాతా
 పృజాయా ధాతాదదాతునోరయింసాచీం ధాతాదదా
 తుదాశుషేవసూ న్యనునోద్యానుమతి రన్విదనుమతేత్వ
 మామావాజస్య సమావవ ర్త్యనుమన్యతాం యస్యామి
 దం రాకామహం యాస్తేరాకే సినీవాలి యాసుపాణిః కు
 మూమహం కుమూదేవానామితి ధాతాదిహోదశ | ఇమ

మేష్టవరుణ తత్త్వాయామి త్వన్నో అగ్నే సత్వన్నో అగ్నే త్వ
మగ్నే అయాసీతి పశ్యచ్ఛావరుణం! ప్రజాపతేనత్వ త్ప్రజాపతి
జన్యాని త్యుపాగ్ంశు యాజే ప్రజాపత్యే ద్వే! చిత్తం
చ చిత్తి శ్చాకూతం చాకూతిశ్చ విజ్ఞాతంచ విజ్ఞానంచ మ
నశ్చ శక్వరీశ్చ దశశ్చ పూర్ణమాసశ్చ బృహచ్చ రథంత
రంచే తిద్వాదై తేజయా స్తేషాంచకారానై స్వాహాకా
రః! అగ్నిభూతానామధిపతి రింద్రోజ్యేష్ఠానాం యమః
పృథివ్యా వాయురన్తరిక్షస్య సూర్యోదివ శ్చన్ద్రమాస త్
త్రాణాం బృహస్పతిబ్రహ్మణో మితస్సత్యానాం వరు
ణోపాగ్ం సముద్రస్సత్యా నామన్నగ్ సామ్రాజ్యానా మ
ధిపతి తన్మావతు సోమఃపథీనాగ్ం సవితాప్రసవానాగ్ం
రుద్రః పశూనాం త్వష్టారూపాణాం విష్ణుః పర్వతానాం మ
రుతోగణానా మధిపతయ స్తేమావన్తు పితరః పితామహః
పరేవర ఇత్యభ్యాతానా అష్టాదశేత్యే తేషా మస్మిక్ బ్రహ్మ
న్నస్మిక్ త్తతేస్యామాశిష్యస్యాం పురోధాయా మస్మిక్
కర్తన్నస్యాం దేవహూత్యాగ్ స్వాహేత్యన్తేవ క్తవ్యం॥

ఋతాషాడృతధామాగ్నిగన్ధర్వస్తస్యాషధయోఽ
స్సరస ఊజోనామేతి సగ్ంహితో విశ్వసామేతిమన్తే
ఆయువోనామేతి సుషుమ్నసూరశ్శ్రిత్యస్మిక్ బేకురయో
నామేతి భుజ్జసుపర్ణ ఇత్యస్మిక్ స్తవానామేతి ప్రజాపతిర్వి
శ్వకర్మేత్యస్మిక్ స్వహూయోనామేతి ఇషిరోవిశ్వవ్యచాఇత్య

స్మి న్ముదానామేతి భువనస్యపత ఇతి పరమేష్ఠ్యధిపతిరిత్య
 స్మిన్ భువోనామేతి సుతుతిరిత్యస్మిన్మచోనామేతి దూరే
 హేతిరిత్యస్మిన్ స్థిరువోనామేతి చారుకికృపణకాశీత్యస్మిన్
 భ్రోచ్చయస్తీనామేతి సనోభువనస్యపత ఇత్యుక్త్వా భువన
 స్యపతే సనోభువనస్యపత ఇత్యుక్త్వా వజ్రయిత్యా సర్వే
 పాంమన్త్రాణాం స ఇదంబ్రహ్మ తత్త్రింపాతు తా ఇదంబ్ర
 హ్మతత్త్రింపాన్తు తస్మైస్త్వాహేతిహుత్వా తాభ్యస్వా
 హేతి జుహుయాత్ప్రాజాపత్యాస్తేభ్యాతానాస్తే రాష్ట్ర
 భృదస్తేచ వ్యాహృతయో యష్టవ్యాః ప్రాజాపత్యాది
 రాష్ట్రభృదంతో మూలహోమః॥

ఇతి శ్రీవై ఖానససూత్రదర్పణే నృసింహవిరచితే
 ప్రథమప్రశ్నే సామాన్యహోమ మన్త్రవివరణ మష్టమ
 ప్రకరణమ్॥

—* అం త హో మ : *—

అథా నహోమమన్త్రాః యదస్యకర్తృణోఽగ్నయేస్వి
 ష్టకృతేఽగ్నయేఽగ్నయేఽన్నాదాయా గ్నయేఽన్నపతయే
 ప్రజాపతయ ఇన్ద్రాయ విశ్వేభ్యోదేవేభ్య స్సర్వాభ్యోదేవ
 తాభ్య స్సర్వత్రా గ్నయేస్విష్టకృతే వాస్తుపతయ ఇతి ద్వా
 దశ స్విష్టాకారాః యన్మృతత్రో మిన్దాభూ త్పునరగ్నిరితి

మిద్ధాహుతీద్యే! ఇష్టేభ్యఇత్యాదయో దశా నైవ్యాహృతయ
శ్చతస్రబుద్ధయః! ఆశ్రావితం బ్రహ్మప్రతిష్ఠా యదకరేత్ర
తి కృతాన్తాస్త్రియః! యత్ప్రమత్తో మనోజ్యోతి రయా
శ్చ యదక్షిత్త్రయజ్ఞే స్వస్తి నోయత ఇతిషడ్విచ్ఛిన్నాః । ఏ
థోస్యాదయ స్సప్తసమిద్ధోమాః । సప్తతేలగ్న ఋతుధా
నేతి పూర్ణాహుతీద్యే! ఉపపాద్యోఽజ్యేనాగ్నిభుక్తమిత్యా
దిభిః పంచభిహుత్యా । జుహ్వోచరుం ప్రత్యేకం ద్వారవదా
యా భిఘ్నార్యా గ్నిజ్ఞేర్ణమిత్యాదిభి జుహోతి! సమజ్ఞాం
బహిర్ రిత్యాదిభి రగ్నా పశ్చిమాది ప్రాగన్తం సృవేణజు
హుయా త్తతోవామేన పాణినా సృవం దక్షిణేనాజ్యపా
త్రం ధారయ న్నాజ్యశేష మిద్ద్రాయజుహోమిస్వాహేతి
సర్వంసకృద్ధుత్వా ౭౭జ్యపాత్రేణాధావం గృహీత్వా
సృవేణ ప్రత్యేక మాదాయా గ్నిస్తృప్యత్విత్యగ్నేః పశ్చి
మతో వేదిరితివేద్యాం ద్యౌరిత్యాకాశే పృథివీలిఘామా
బ్రహ్మద్యాఇతి దక్షిణస్యాంనినీయ దక్షిణప్రణిధౌ దైవేన
తీర్థేన సృవేణాపోగృహీత్వో త్తరస్యాంవేద్యా మోష
ధి వనస్పతిరితి నినీయ తథో త్తరప్రణిధౌ ప్రాచీనావీతీ పై
తృకేణాపోగృహీత్వా మేదక్షిణతః పితరఇతి దక్షిణస్యాం
నినీయ ప్రాసావీరత్యన్తైః ప్రవాహణం కృత్వో పాస్తాజ్ఞు
ష్ఠా నామికాభి దక్షిణ ప్రణిధి పవిత్రం గృహీత్వా పవి
త్రమసీతిహుత్వా తథో త్తరప్రణిధిపవిత్రం పూర్ణమసీతి

సదసీతిదక్షిణప్రణి ధ్యక్షతా తథో త్తరప్రణిధ్యక్షతా
 సర్వమసీతిహుత్వా ఒక్షతమి త్యు త్తరప్రణిధిం ప్రాచీనమ
 పోహ్య తదాధావేన ప్రాచ్యాం దిశ్యాదిభిర్యథాదిశం పరి
 షిచ్య మాహంప్రజామితి శేషందక్షిణప్రణిధౌ నిసీయ
 స్వాంయోనిమితి దక్షిణప్రణిధి జలముదపాతేనిసీయ తే
 నోదకే నాపోహిష్ఠాదిభి రాతాత్మనంప్రాక్ష్య ప్రణిధీవసజ్ఞ
 యతి॥

ఇతి శ్రీవై ఖానససూత్రదర్పణే నృసింహవిరచితే
 ప్రథమప్రశ్నే నవమప్రకరణమ్॥

—* ద శ మ ప్ర క ర ణమ్ . *—

పునదేవేభ్యో హవ్యం
 వహే త్యగ్నా ప్రతప్యస్పవాదీవిస్సజ్య వషిష్ఠా
 గహ్వరేష్ఠఇతి వషిష్ఠసమిధౌ హుత్వా ఊర్ధ్వంయజ్ఞమి
 త్యూర్ధ్వసమిధౌ పశ్చిమతః పరిధిమిత్యాదిభిః క్రమేణప
 రిధీహుత్వా పశ్చిమతో విష్ణోస్సదనమసీత్యాదిభిః పరిస్త
 రణ బహిష్ఠం ప్రస్తరబహిష్ఠశ్చ సమూహ్యా కూచా
 శ్చే ద్గ్రంధీన్విస్రస్యాద్భిఃప్రోక్ష్యా ప్యాయంతామితి జుహోతి
 నాత్యగ్రిం ప్రహరేదితి విజ్ఞాయతే । శుద్ధ్యంతాం దేవసద
 నమిత్యగ్నేః పశ్చిమతో వేదేనశోధయిత్వా పరిస్తరణా నవి

చ్ఛిన్న మాస్తీర్య నైరృత్యాందహే దవిచ్ఛిన్నేన బ్రహ్మ
వచనసాయేతి భూతిస్తేతిభస్మగృహీత్వా లలాట హృ
ద్బాహు కణ్ఠాదీ నాదిత్యస్సమో నమ ఇత్యుధ్వాంగ్రి
మాలిప్సా పోహిష్ఠేతిపోక్ష్మ్యం చమఇతి బాలకృతం వేతి
వేదిమగ్ని ముద్వయంతమస ఇత్యాదిత్యం చోపస్థాయ పు
నర్వేది మూలమాసాద్య వైశ్వానర సూక్తేనాగ్ని ముప
స్థాయ తాకికాగ్ని శ్చే ద్విసజయేదితి విజ్ఞాయతే॥

ఇతి శ్రీవైఖానససూత్రదర్పణే నృసింహవిరచితే
ప్రథమప్రశ్నే దశమప్రకరణమ్॥

—* ద్వి తీ య ప్ర శ్న ప్రా ర మ్భః *—

* — నాం దీ ము ఖమ్. *—

అథ శారీరేషు సగ్గస్కారే ష్ష్వతుసజ్జమన జాత
కరోక్రత్థాన వ్రతబద్ధవిసర్గ వజ్జ మన్యసగ్గస్కారేషు నా
న్దీముఖంకుర్యా తస్గ్గస్కారా త్పుర్యేద్యురేవ పూర్వా
క్ష్యే విశ్వేదేవాధంధ్వా ప్రపితామహాది పిత్రధంధ్వా
ప్రపితామహ్యధ్యధంధ్వా మాతుఃపిత్రధంధ్వాదితి
కేచి త్సుప్రతౌళితపాణిపాదాః దైవికవద్వృత్వా తాన్వి
సృజ్యా పరేద్యుసాన్నత్వా పూర్వాక్ష్యే తానాహూయ
నాన్దీముఖంకరిష్య ఇతిసజ్కల్ప్య విశ్వేభ్యో దేవేభ్యోజుష్టంసి

ర్వపామీతినాన్ది ముఖేభ్యఃపితృభ్యోజుష్టంనిర్వపామీతినిర్వాప్య
 చరుమపూపాదికంచ ప్రత్యేకంశ్రవయిత్యాఽఘారాస్తేస్నా
 త్యాఽఽగతాన్బ్రహ్మణానాచాంతానాహూయాగ్నేః
 పశ్చిమతో దక్షిణామ్యుదగంతం దేవానామగ్నేదక్షిణతః
 పశ్చిమాదిపాగంతం పితౄణాంచ భూమిమభ్యుత్యై ధావ
 నీదమితి మణ్డలానికృత్వాఽస్త్రాసనమితి సదభయవా
 న్యాసనాని నిధాయ తేషు విశ్వేదేవాన్ప్రజుక్తఖాన్ది
 త్మానుదజుక్తఖానాసయిత్యానాన్దీముఖా విశ్వేదేవాః ప్రి
 యంతామితి విశ్వేషాందేవానాం నాన్దీముఖాః పితరః ప్రి
 యంతామితి పితౄణాంకరేషు యవోదకాని నిధాయ వస్త్రా
 ద్యై ర్యథాసంభవ మలఙ్కృత్యాగ్నేదక్షిణతః పశ్చి
 మాదిపాగంత మష్టామణ్డలాన్యపలిష్యాగ్నాదీనావా
 యామీత్యావాహ్యానమోనై శ్చతుర్థ్యానైనామభిరభ్యర్చ్య
 శ్వేత సక్షప దధి తణ్డలాన్నాని సమేత్య ప్రత్యేకం కబళ
 మాత్ర ముగ్నయే చతుశ్శుక్లబలిం నివేదయామీతి బలింద
 త్యా చర్వాదీన్నివేద్య కుంభంప్రక్షాళ్య ధారాస్విత్యద్భిరా
 పూర్య నమస్సులోమీతి సపల్లవం కూర్చం పవిత్రం హిర
 ణ్యం నిధాయా జావికాది రోమజం త్మోమజం కార్పాస
 తంతుజంవా త్రివృత్ప్రతిసరాసూత్రం తణ్డలోపరి విన్య
 స్య హోమకర్మ కరిష్యామీతి సజ్కల్ప్యాగ్నేనయాదీన
 గ్నైదైవత్యాం హోమోధేన్వాది హోమదైవత్యా బ్రహ్మ

జజ్ఞానాది బ్రహ్మదైవత్యోరుద్రమన్యాదిరుద్రదైవత్యా
 వతోదేవాదిత్యాదివిష్ణుదైవత్యానానోవిశ్వదైవత్యాదివిశ్వే
 దేవదైవత్యాన్యతస్త్వమాసీత్యాదిసప్తద్వైవత్యాన్యే
 భూతాదిత్యాదిభూతదైవత్యాన్వాప్యహృతీరగ్నయేకవ్య
 వాహనాయసోమాయపితృమతేయమాయచాక్షిరస్పత
 య ఏతేయఃపితర ఉశస్తస్త్యాసానోదదాత్వితీపితృదైవ
 త్యాన్పుథివీగతేభ్యఃపితృభ్యోఽన్తరిక్షగతేభ్యఃపితామ
 హేభ్యోదివిగతేభ్యఃప్రపితామహేభ్యఇత్యుపవీతీహు
 త్వావ్యాహృతీరగ్నాదిభ్యోఽష్టాభ్యశ్చహుత్వావ్యా
 హృతీజాహుయాదథభోజనపాత్రాణివిన్యస్యపరిస్తీ
 ర్యాభిఘారితచరుందేవపూర్వంద్విద్విరపదాయాభి
 ఘార్యపూర్వవద్యవోదకందత్వాపృథివీతేపాత్రమితి
 ప్రత్యేకంపాత్రాణ్యాభిమృశ్యవిష్ణోహవ్యగ్ంరక్షస్వేతి
 తేషామన్నాన్యపస్పశకయిత్యాక్షీరేణదధ్నావాయధా
 తృప్తిభోజయేదాసత్యేనేతి నమస్కృత్య తృప్తేషుతే
 ష్వాసీనేషుపితృపూర్వముచ్చిచ్ఛమపోహ్యానాస్తీశేషంద
 శకయిత్యా యథోక్తంకృత్యాఽఽచాంతాననుమాన్యదక్షి
 ణాందత్వాతైరనుజ్ఞాతఃపుణ్యాహంవాచయిత్యాతాం
 స్వస్తిసూక్తేనాభిమృశ్యస్వస్తిదావిశస్పతిరితిప్రతిసరాంబ
 ధ్నాతి తతోఽపితాన్నమస్కృత్యనాందీముఖేభ్యఃపితృభ్యః
 పితామహేభ్యఃప్రపితామహేభ్యస్స్విధానమఇత్యుక్త్యా

స్వధాఽస్త్వితిప్రతివదతఃపిత్వా విశ్వేభ్యోదేవేభ్య సాస్వి
హానమఇత్యుక్త్వా సాహస్త్విత్యుక్తవతో దేవాంశ్చవిసజ్
యతి తతోఽస్తహామంహుత్వా బన్ధుభిస్సహభుజ్జిత ఏవ
మశక్తశ్చేద్ధోమవజ్ఞం బ్రాహ్మణాభోజయిత్వా ప్రతి
సరాంబధ్నాతికుమ్భాద కేనాపరేద్యు సాన్నయా త్తదానీమ
పివాఽభ్యుక్షయేత్ ॥

ఇతి శ్రీవై ఖానససూత్రదర్పణే నృసింహవిరచితే
ద్వితీయప్రశ్నే ప్రథమప్రకరణమ్ ॥

—* ద్వి తీ య ప్ర క ర ñ *—

—* ఉ ద్దా ల క వ్ర త మ్ *—

ఉపనయనం వ్యాఖ్యాస్యామో గభాధానాద్యష్ట
మే వషేఽ బ్రాహ్మణముపసయీత గభైకాదశే రాజ
న్యం గభాద్వాదశే వైశ్యం వసంతేబ్రాహ్మణం గ్రీషే
రాజన్యం శరదివైశ్య మాషాడశాద్బ్రాహ్మణ మాద్వా
విగ్ంశాత్క్షత్రియ మాచతుర్విగ్ంశాద్వైశ్య మిత్యేకేనమా
మన స్త్యతఃకోధన్వం పతంతి తేషాముద్దాలకప్రాయశ్చిత్తం
కర్తవ్యం ద్వామాసాయవాగ్వా మాసంగోక్షిరే ణాథ
మాసమామిక్షయా ఒష్టరాత్రంఘృతేన షడ్రాత్రమయా
చితేన త్రిరాత్రముదకేన వర్తయిత్వైకాహ ముపవసే దేత

దుద్దాలకప్రాయశ్చిత్తం చరిత్వా పునర్గభాధానాడి సం
స్కారాః కృత్వా ప్రాయశ్చిత్తార్థం హిరణ్యందత్వా కృ
తచాన్ద్రాయణేన పితౄ శుద్ధా స్సావిత్రిపతితా అప్యపనే
యా భవంతీతి విజ్ఞాయతే॥

బ్రాహ్మణస్య పాలాశోబై లోవోవా కేశాన్తో నివ్ర
ణో 2నుద్వేజినో 2వత్తోదణ్డః కాష్ఠ్యమజినం మాఘో
మేఖలా క్షత్రియస్య నైయ్యగ్రోధః ఖాదిరోవా లలాటాన్తో
దణ్డో రారవమజినం మార్వీమేఖలా వైశ్యస్యోద్దుమ్బరో
బాదరోవా నాసికాన్తోదణ్డో బాస్తవమజినం శాణీమేఖ
లోం భూభువస్సువస్తత్సవితురితి సావిత్రోం భూభువ
స్సువస్తత్సవితు రాపోజ్యోతీరసఇతి ప్రాణాయామ ఓం
భూభువస్సువ స్సోహితి వ్యాహృతి రగ్నయే సమిధ
మిత్యేకాం సమిధ మగ్నయేసమిధావితిద్వే సమిధావగ్న
యే సమిధఇతి చతస్రస్సమిధో మస్త్రిత్రయేణ సప్తపాలా
శ సమిదాధానం బ్రాహ్మణస్యోం భూభువస్తత్సవితురితి
సావిత్రోంభూభువస్తత్సవితు స్తేజోజ్యోతీరసఇతి ప్రాణా
యామ ఓంభూభువస్సోహితి వ్యాహృతి రగ్నయేసమి
ధమిత్యేకా మగ్నయేసమిధావితిద్వే సమిధా మస్త్రద్వయే
న తిస్మాణామగ్నప్రక్షేపణం క్షత్రియస్యోంభూ స్తత్సవి
తురితి సావిత్రోంభూ స్తత్సవితు రగ్నిజోతీరసఇతి పా
ణాయామ ఓంభూస్సోహితి వ్యాహృతి రగ్నయేసమిధ

మిత్యేకస్యా అగ్నాప్రక్షేపణ మేతానివైశ్యస్య భవన్తి॥

ఇతి శ్రీ వైఖానససూత్రదర్పణే నృసింహవిరచితే
ద్వితీయప్రశ్నే ద్వితీయప్రకరణమ్॥

—* ఉపనయనక్రమః *—

పూర్వప్రోష్ఠపద హస్తాశ్విన్యసూరాధా పుష్యోత్త
రత్రయ పునర్వసూ పున్నామాని నక్షత్రాణితేష్వసధ్యయ
న రిక్తాన్విహాయ శుభేముహూర్తే లగ్నప్రతిష్ఠాప్య గ్నై
ర్వాయవ్యాం దభానాస్తీర్య తేషూపవీతాజిన దణ్డ మేఖ
లాహత వస్త్ర శరావాశ్మ సమిద్దభాపూప లాజకూర్చగో
మయ తురభేక్షపాత్రాణి సంభృత్య సంచిత్వేజగుర్నితప్రో
త్యో ఘూరాస్తే లగ్నైర్వైర్వత్యా మాసీనస్యకుమారస్య
మూర్ధ్ని ప్రాగగ్రావుదగశ్చా ద్వాదభా ప్రతిదిశంవి
న్యస్యే ద్విశస్త్రమిత్యాదిభి స్సరోమాణం దభాంఛిత్వా
లపడపస్పృశే ద్యేనావపద్యత్తురేణేతి స్వరత్రవపతి నా
ధోజత్రోర్యత్ర మాణ్డ్యంవపనం తత్రశిఖాభూవజ మాన
ఖంవపతి దక్షిణతోమాతా బ్రహ్మచారీవా గోశకృద్యుక్త
శరావే కేశానుపయ మ్యాదుమ్భరమూలే దర్భస్తమ్బేవో
పగూహ్యా గచ్ఛే తస్వయంస్నాత్వా కుమ్భాదకేన స్నాత
మాచాంతం కుమారం పుణ్యాహంవాచయిత్వా కుమారై
స్సహ భుక్తవంతం కుమారం స్వదక్షిణత ఉపవేశ్య స్వయ

ముత్తరత ఉపవిశతి తతః పరిస్తీర్యా యుదాఅగ్న ఆ
 యుదాఅదేవేతి పంచహరుణం వ్యాహృతి పర్యస్తంప్రధానం
 జుహుయాత్ అగ్నే వాయవా మశానమతిష్ఠేతి
 పాదాఙ్గుష్ఠేన దక్షిణేనస్పశణ్యైత్యా యఆకృస్తన్నితివ
 స్త్రం పరివీయే యందుగుక్తాదితీమేఖలాం త్రివృతాం త్రి
 పదక్షిణంపరివీయ పరీదమిత్యుత్తరీయందత్వా యజ్ఞోపవీ
 తమితి యజ్ఞోపవీతంధారయిత్వా మిత్రస్యేత్యజినం ప్రక్షిప్త
 వాచయతి తతస్సుముహూర్తై గురురిమంతుమార ముపనే
 ప్యతి సదస్యాననుజ్ఞాప్యోపనయేతి తైరుక్తో దేవస్యత్వేతి స్వ
 దక్షిణేనాస్య దక్షిణం స్వవామేనవామం బాహుయుగపదాల
 భ్యస్వదక్షిణస్థితంకుమారంస్వాత్తరేప్రాజుక్తిమాసయిత్వా
 ౨౨యుప్తతి దక్షిణంపాణింగృహీత్వా ౨గ్నిప్తతిత్వై
 విస్మజే దసావపోశానేత్యాదిభి రాచారంప్రశంస త్యశ్నామి
 ఆదధామి కరోమి నస్వపామి చరామ్యా హరా మ్యధీష్ఠ్యే
 తథాకరోమ్య న్వయామి జుషే నియునజ్జిత్త సగ్ంరభే తథా
 కరోమి నియచ్ఛామ్యస్మి సమావిసప్రామీతి క్రమేణప్రతి
 వచనం వాచయే నమ్రమహృదయమితిహృదయమభిమృశే
 ద్భూర్భువస్సువస్సుప్రాజా ఇతిప్రశంస్య భూర్భుతుత్వేత్యాది
 భిష్వద్భిర్వైరసావితి బ్రాహ్మణస్యనామశరాస్త్రం ప
 రాస్త్రంత్రుతియస్య గుప్తాస్త్రంవై శ్యస్య నిదిశణ దక్షి
 ణేకర్ణేజపతి తతోదక్షిణేనాస్య దక్షిణపాణింగృహీత్వా ౨

గ్నిరాయుషాస్త్రనిత్యాదిభిః పంచభిః కనిష్ఠాదికృమీణ సర్వా
 జ్యులీర్విసృజ్యా యదాఽలగ్నః ఇతి దక్షిణేకన్తే ప్రతిష్ఠావా
 యావతి వామకన్తేజపిత్వా స్వస్తిదేవేత్యగ్నిం ప్రదక్షిణం
 కారయిత్వా కుమారమాతాత్రో దక్షిణతోనివేశ్య రాష్ట్ర
 భృదితి కూర్చమూర్ధాఽగ్నిం కుమారాయదద్యా తోఽపి
 తస్మిన్నుదగగ్రిడపవిశతి శన్నోదేవీరితిప్రోక్ష్య తతోమూల
 హోమాన్తే హుతశేషమాజ్యం కుమారస్య దక్షిణేహస్తేద
 త్వా ఽదితిస్తేకక్ష్యామీతి ప్రాశయిత్వా యోగేయోగః
 త్యాచమనంకారయిత్వా శతమిన్నిత్యాదిత్యంనమస్కార
 యిత్వా ఽఽగస్తేరిప్రదక్షిణంకారయిత్వా దక్షిణతస్సవి
 భిముఖ మాసీనస్య కుమారస్యోత్తమాజ్యం శకాయత్వేత్యభి
 మృశ్యా ధీహిభోఇతి ప్రాధికతోగురు దక్షిణే గణానామి
 తి గణపతిమావాహ్యభ్యచక్య గణానామితి కుమారంవాచ
 యిత్వా సదస్యాననుజ్ఞాప్య పాదాదిషు వ్యాహృతీర్వదన్న
 చోఽధఃచశో విభక్తా మవిభక్తాంచ సావిత్రీమధ్యా
 పయే త్తదధ్యయనా ద్భ్రాహ్మణోభవతి॥

ఇతి శ్రీవైఖానససూత్రదర్పణే నృసింహవిరచితే
 ద్వితీయప్రశ్నే తృతీయప్రకరణమ్॥

—* సా వి త్ర వ్ర త బ ధ్ధః *—
 అథ సావిత్రీవ్రతబద్ధం కరిష్యేఇతిసజ్కల్ప్య ధాతా

దీక్షా సవిత్రే కాణ్డక్షణాయే సదసస్పతి మాదేవోయా త్వభీష్ట
 తం సఖానో విజనాం వినుపన్తో భగంధియ మిత్యాజ్యేనహా
 త్వా ౭ గ్నేవ్రతపత ఇత్యాదిభిః పశ్చభి స్సమిద్భి శ్శిష్యేణ
 హావయిత్వా స్వయమాజ్యేన వ్యాహృతీజుహుయా దగ్న
 యేనమిథ మిత్యాదిభి స్సప్తపాలాశాజ్కురా న్ప్రతిమన్త్రం
 శిష్యంవాచయన్ హావయే త్సూర్యవషత ఇత్యాదిత్యంద
 శ్శాయే చ్చిష్యంప్రాతస్సమిదాధానం కరిష్యేతిసజ్కుల్ప్య
 యథాహేతి దక్షిణాదిప్రదక్షిణం పరిమృజ్యా దితేన్వీతిప
 రిషిచ్య భూరిత్యాదిచతస్ర ఏషాత ఇత్యాదిచతస్ర ఇత్యష్టాస
 మిధోహుత్వా ప్రాసావీరిత్యన్తైః ప్రవాహణంకృత్వా భూ
 తిస్మేతి భస్మగృహీత్వా ౭౭దిత్యస్సోమోనమఇతి పూర్వవ
 దూధ్వాన్గ్రమాలిష్య పూర్వవత్ప్రోక్ష్యా గ్నింప్రాథకాయే
 దాదిత్యంచోపతిష్ఠే దాసమావర్తనా త్సాయంప్రాతరేవం
 జుహుయా దగ్నిష్టత్రయంరితిదణ్డ మిన్ద్రోమరుద్భిరితిహోహాజం
 దారవంమృణ్మయంవా భైక్షపాత్రందద్యా త్సోన్విత్తత్ప్ర
 తిగృహ్య ప్రథమంమాతృసమీపంగత్వా బ్రాహ్మణశ్చేద్భ
 వత్యాది క్షత్రియశ్చేద్భవతిమధ్యం వైశ్యశ్చేద్భవత్యన్తం
 భిక్షాందేహీతిబ్రూయాన్మానవ్రతేన బ్రాహ్మణేభ్యోభైక్షం
 తన్ద్వాలానిత రేభ్యోభిక్షి త్వా గురవేదద్యా ద్యస్యత ఇతిగురు
 భైక్షమాదాయ సుశ్రవఇతిప్రోక్ష్య తేనలాజాపూప మి
 శ్శితేనహవిషా మిన్దాహుతీహుత్వా స్తహోమోహూయతే

మానవతేనాసాయంతిష్ఠే త్తతఃప్రభృత్యుపసీత ధర్మాణ్య
చక్షీతోక్తాతిక్రమే నదణ్డేనహింసే ద్దుష్టవాక్యేనశపే దతి
క్రమానురూప ప్రాయశ్చిత్త ముపదిశతి సర్వధాశిష్యంర
క్షే ద్యసాత్తచ్ఛిష్యకృతంపాపం గురుమభ్యేతి తస్మాదవశ్య
మతిక్రమితంత్యజే దన్యధాత్యాగేపతతి తతోబ్రహ్మచారి
ధర్మాణ్యనుతిష్ఠే త్త్వహమేతమగ్నింధారయన్తి తౌరల
వణవజన్తంచ॥

ఇతి శ్రీవైఖానస సూత్రదర్పణే నృసింహవిరచితే
ద్వితీయప్రశ్నే చతుర్థప్రకరణమ్॥

—* పా రాయణ ప్ర తం *—

అథచతుర్థే శిష్యమాచార్యంతం కృతపుణ్యాహం ప్రా
జ్ఞత్రిం దక్షిణేనివేశ్య స్వోత్తరతోమాతా బ్రహ్మచారీవాన
మాసీత సావిత్రప్రతవిసజన్తం కరిష్యఇతిసజ్కుల్ప్య ఘా
రానైగ్నింపరిస్తీర్య పరిషిచ్య పూర్వవద్ధాతాది సావిత్ర
సూక్తం సావిత్రవ్రతవిసర్గ మచారిష మశక మరాధి వి
సజన్తయామీతి పశ్చాభిస్సమిద్భి రాజ్యేనవ్యాహృతీహుత్యా
పూర్వధృతదణ్డాజినోపవీత మేఖతోత్తరీయ వస్త్రాదీన్యశ్నువి
న్యన్య స్నాతాయత త్తనత్రైర్నవానిధారయిత్వాద్భిర
భ్యుక్త్య ప్రాజాపత్యప్రతబద్ధం కరిష్యఇతిసజ్కుల్ప్య ధాతా

దీక్ష ప్రజాపతయేకాణ్డప్రశ్నయే సదసస్పతిం ప్రజాపతే రయీ
 ణాం ప్రజాపతేత్వం తవేమే ప్రజాపతిం మోరాయోఽగ్నే
 వాయు విన్ద్రాదిత్యప్రతానామితి ప్రాజాపత్య ప్రతబద్ధంహు
 త్వా వ్యాహృతీజుహో త్యేవంసౌమ్యప్రతే సోమాయ
 కాణ్డప్రశ్నయే సదసస్పతిగ్ం సోమోధేను మషాధం త్వగ్ం
 సోమ యాతేధామాని త్వమిమాం యాతేధామానిదివీతి సౌ
 మ్యనూక్తం సౌమ్యప్రతబద్ధం వ్యాహృతీ రాగ్నేయప్రతే
 ఽగ్నేయేకాణ్డప్రశ్నయే సదసస్పతి మగ్నేనయ ప్రవశ్శుక్రా
 యా చ్ఛాసిరో ఽగ్నేత్వమస్మదగ్నేత్వంపారయాప్రకారవ
 ఇత్యాగ్నేయప్రతబద్ధం వ్యాహృతీ ద్వైశ్వదేవప్రతే విశ్వే
 భ్యోదేవేభ్యః కాణ్డప్రశ్నయే సదసస్పతి మానోవిశ్వే శనో
 దేవా యేసవితు రగ్నేయాహి ద్యాఃపిత ర్విశ్వేదేవాశ్శు
 ణితేతి వైశ్వదేవప్రతబద్ధంచ వ్యాహృతీ బ్రాహ్మత్యవ్ర
 తే బ్రహ్మణేకాణ్డప్రశ్నయే సదసస్పతిం బ్రహ్మజజ్ఞానం పి
 తావిరాజా బ్రహ్మక్దేవా నస్తరస్మిక్ బ్రహ్మక్దేవా
 శ్శతస్రతశా ఇతిబ్రాహ్మత్యప్రతబద్ధంచ వ్యాహృతీజుహో
 త్యేవంస ర్వేషుప్రతేషు పూర్వప్రతంవిస్మజ్యా న్యద్రవ్యతంబ
 ధ్నీయా త్ప్రాజాపత్యే ప్రథమం పంచమం ద్వితీయంచ సౌ
 మ్యేషష్ఠ మాగ్నేయేసప్తమం వైశ్వదేవే తృతీయం బ్రా
 హ్మత్యచతుర్థ మేవంకాణ్డప్రశ్నయే ఋతంచసత్యం
 చ దేవకృతస్య యన్త్రగభే తరత్సమందితి ప్రాజాపత్యే

వసాః పవిత్రం పవన్యవిశ్వచక్షణ ఇతిసామ్యే జాతవేదన
 ఇత్యాగ్నేయే విష్ణోర్ము కగ్ం సహస్రశీమాశ్వమగ్నేరుదో
 ౭౭ త్వాహాక్షమితివై శ్వదేవ ఏకాక్షరమితి బ్రాహ్మ్యవ్ర
 తేచ క్రమేణ బ్రహ్మయజ్ఞోభవతితతోబ్రాహ్మ్యవ్రతం వి
 సృజ్యో వవీతాదీనిసవానిధారయిత్వా ౭ గ్నేరుత్తరేభాగే
 ప్రవగేన్యేవేవతాభ్యం కల్పయామిస్వాహేత్యాదీన్ దక్షి
 నేభాగే హిసూయ కల్పయామి స్వాహేత్యాదీ నుత్తరేహు
 త్వా శుక్రియవ్రతం బన్ధయామితి మాణాసికం త్రైమాషిక
 కంవా శుక్రియవ్రతంబద్ధీయా దితరేవాషికా శ్చితస్తథి
 త్యాదిన్ ౭నువాకేనాహతేనవాససా శిరోవేష్టయే ద్యౌధై
 నమహాదాత్యో నాభితపే త్రీశూద్రావనభిభాష్యశుక్రియే
 బ్రాహ్మణ మరుణా ద్యౌరణ్యకాణ్డం చాధ్యాపయిత య
 ది శుక్రియవ్రతబన్ధ సమావర్తనయో వ్యవధానసాన్యత్త
 దాబ్రాహ్మ్యవ్రతంబద్ధా తిష్ఠేదనన్తరం శుక్రియవ్రతం
 మాణాసికం త్రైమాసిక మేకమాసికంవా బద్ధీయాత్సన్
 తకదినే ప్రాగుదయాచుత్తాయ శుక్రియవ్రతం బన్ధయిత్వా
 తథై వవిస్మజే దిత్వేకే॥

—* ఉ పా క ర్మ *—

ఆధాపాధే మాస్యాపూర్యమాణపక్షే పుణ్యేన
 త్తత్రే రిక్తానధ్యయనాన్విహాయ పూర్వాష్టా ఇమంశిష్యము
 పాకర్మణా సగ్గస్కరిష్యతి సజ్కుల్ప్య ఘోరాన్తే ౭గ్నిం

పరిస్తీర్య శిష్యంవాపయిత్వా స్నాతమాచాక్షం పుణ్యా
హంవాచయిత్వా ప్రోక్షణైః ప్రోక్ష్యో గ్నిప్రదక్షిణంకార
యిత్వా పూర్వవత్కూర్చందదాతి స్వదక్షిణతలసీనం శ
న్నోదేవీరితిప్రోక్ష్యో జ్యచరుభ్యా మక్షతధానాభ్యాంవా పృ
థివై స్వాహేత్యాది పఞ్చాశదాహుతీహుత్యా ధాతా
దీక్షా ప్రాజపత్యవ్రతసూక్తం తద్వ్రతబద్ధంచ జుహోతి ధా
తాదిపఞ్చవారుణం మూలహోమం స్వష్టాకారంచహుత్యా
హుతశేష మదితిస్తేకత్యామీతి ప్రాశయిత్వా యోగేయో
గిత్యాచమనందదాతి తతోముకుళితాఞ్జలిం ప్రాజుక్రము
దజుక్రముః శిష్యంస్వసూత్రసహితం వేదమధ్యాపయిత ని
త్యంయథాశక్త్యధ్యయనంకుర్యా దధతిప్యేమాసే పఞ్చాశ

—* ఉ త్స ర్జ నం శ్రా వణ హో మ శ్చ *—

దాహుతీః ప్రాజాపత్య వ్రత విసర్గంచ హుత్వాఽ ధ్య
యనాన్విసృజే దధశ్రావణోపాకరోక్త్యతే శ్రావణ్యాం
పౌర్ణమాణ్యాం శిష్యంవాపయిత్వా స్నాతంపుణ్యాహంవా
చయిత్వా నదీతీరంగత్వా పూర్వధృతోపవీతాదీన్విసృజ్యన
వానిధారయిత్వా సవితాదంకాణ్డషిం ప్రజాపతిం సోమ
మగ్నిం విశ్వాదేవాన్సృహ్మణం శుక్రియంకాణ్డషిం మృ
గ్వేదం యజుర్వేదం సోమవేద మథర్వవేదంసోగంహితి
ర్యాజ్ఞీ వాఁరుణీ దేవతా ఉపసిషదస్తర్పయామీతి త

ర్పయిత్వా ఽఽఘారా నై శ్రావణహోమం కరిష్యతి స
 జ్కుల్ప్య పూర్వవత్తాత్కాలికవ్రతబద్ధం ధాతాదిపఞ్చవా
 రుణం మూలహోమం సిద్ధిష్టాకారంచపయిత్వా ఽస్తహోమా
 నై సావిత్రిత్యాసహస్రసమిధో జుహుయాద్భువోఽంశ్రహర
 ణ భస్మలేప ప్రోక్షణోపస్థానాది కుర్యాన్నాసుమాసే విస్మ
 జే ద్యస్మాదనేన సర్వవ్రతానాం పూర్తిభవతి తస్మా
 దవశ్యంకుర్యాత్ ||

ఇతి శ్రీనై ఖానససూత్రదర్పణే సృసింహ విరచితే
 ద్వితీయప్రశ్నే పఞ్చమప్రకరణమ్ ||

—* స మా వ ర్త న మ్ *—

వేదమధీత్య స్నాన్యన్నదగయనే పూర్వపక్షే రిక్తా
 నధ్యయనా నిహాయ శుభేనక్షత్రే నదీతీరే గోశ్మేవా ఽగ్నిం
 ప్రతిష్ఠాప్య ధాతాదిపూర్వం శుక్రియవ్రత విసగంపయిత్వా
 వయస్సుపల్లాఇతి వస్త్రవేష్టనం పరిత్యజ్య శుక్రియవ్రతం వి
 స్మజే దిమగ్న్స్తామంత్రాయుషమితి ప్రధానం పఞ్చవారు
 ణం మూలహోమంచ హుత్వో ద్వయంతమస ఉదుత్యమి
 త్యాదిత్య ముపస్థాయో దుత్తమమిత్త్యుత్తరీయ మథావయ
 మితి యజ్ఞోపవీత మేఖలాజిన దణ్డానపున్సవిస్మజ్య కురమా
 దాయ శివోనామాసీతి పాషాణేన కషయిత్వా సాక్షతో
 దై శ్చిరోఽప్సో గోదానమిత్యాదిభిః క్రమేణ చతుర్దిశం

వప్త్యేనావపదితి శిఖాభూవజః మానఖంవపతి దక్షిణతో
 మాతేత్యాది సమాన మిదమహమి త్యుపగూహయే దన్నా
 ద్యామహ్మహధ్వమి త్యేదుమ్భరేణ కాష్ఠేన దతోధావ
 యే చ్చీతోష్టాద్భి రాపోహిష్ఠేతి స్నాపయిత్వా ౭౭పో హి
 రణ్య పవమానైః పోక్త్య దివిశ్రయస్వే త్యహతే వాససీ
 గంధాణ్ణన కుణ్డల మణిహారాద్భువీయక దర్పణ చ్చత్రోపాన
 మేఖలో పవీతాజిన వాహన సుధుపర్కాణి సమ్భృత్యప్రో
 త్య నమోగ్రహాయేతిగన్ధంగృహిత్యాప్రాచీనమజ్జలింగృహీ
 త్వా౭౭సరస్వీతిగాత్రాణ్యానులిప్య తెజోవత్సవఇతివస్త్రం
 పరీధాయసోమస్వేత్యుత్తరీయంగృహ్లాతీ * యందురుక్తాది
 త్యాదిభి స్తత్తనక్రన్తై రేక్రఖిలాదీనిధారయిత్వా బాదరం
 మణిం సౌవణికకుణ్డలేచ పణేనవస్త్రేణ వా౭౭చ్ఛా
 ద్య దభేణబద్ధ్యా వామేనాగ్నేరుపరిధారయ న్నాయుష్య
 మిత్యాదిపశ్చభి రక్రన్తై హుత్యా సమ్రాజమిത്യదపా
 తే త్రిప్రిదక్షిణంప్రత్యేత్య తుభిష్వాత్తవై రియమోష
 ధీతి దక్షిణోత్తరకణాయోక్ర మేణప్రవృత్తావాబద్ధ్య శుభి
 కఇతి కన్ఠేమణింబద్ధ్వే దంబ్రహ్మపునీమహ ఇత్యూర్మికా
 మఙ్గుళ్యామసజ త్యేవమేవబాదరంమణిం మస్త్రపజఃమి
 త్యాపస్తమ్భి యదా౭౭జ్ఞానం యన్త్రమన ఇత్యేర్ణోరజ్ఞనేనా
 జ్ఞై దక్షిణంపూర్వ మాజ్ఞైఇతివిజ్ఞాయతే ఇమాస్సుమ

* ఆదిశబ్దేనఉపవీతాజినేచగృహ్యేతే ప్రవృత్తౌ=కుణ్డలే

నస ఇతి శిరశికణ్ఠేవాగ్రజమాదాయ దేవస్య త్యేత్యాదశం
 గృహిత్యా ౭వేక్ష్య వై ణవంయస్తి మేతనైవమన్త్రేణ గృ
 హీత్వేన్ద్రస్య వజ్రోసివేగవేజమిత్రిరున్నాప్తి ఉపాసహావి
 త్యుపాసహావారుహ్య ప్రజాపతేశ్వరణమితి ఛత్రమాదా
 య భువంపునాత్విత్యాత్మానమచ్ఛాదయతి యోమేదణ్ణ
 ఇతి నష్టేదణ్ణేపునగృహీత్యాద్రథోల్బఞ్చేత్పతిష్ఠేన్ద్రిత్యభి
 మృశ్యరథంతరమసీత్యారోహే దశ్వశ్చేదశ్వోసీతిగజమిన్ద్ర
 స్యత్వావజ్రేణేత్యారుహ్యప్రాచీముదీచీంవా దిశంగత్వా ౭వ

—* మధుపర్క ప్రయోగః *—

తరే తతో ౭భ్యాగతంవరం కన్యాప్రదస్సగ్గ్ ప్రవన్ద్విత్తవే
 క్ష్యయశోసీతిగృహే విష్టరం కూచం పాద్యమఘృణమా
 చమనం మధుపర్కం గాంతృణముష్టించసంభృత్యతత్రోప
 వేశ్యేమం వరంమధుపర్కేణ పూజయిష్య ఇతినజ్కల్ప్య
 ఇదమాసనమితి విష్టరందత్వాకాష్ట్రభృదితికూచందదాతి
 యథాపురస్తా దాపంపాదావితి పాదాప్రత్యక్షయే తోసిద
 ణ్ణంపాదంపూర్వం బ్రాహ్మణాయప్రయచ్ఛే త్సవ్యగ్ం
 శూద్రాయ ప్రత్యక్షయితారం విరాజిత్యభిమృశ్య తేనై
 వాతాస్త్రసంప్రత్యభిమృశే దిదమఘృణ మిదమాచమన మి
 త్యుక్తేమయిదేజఇతి మన్త్రావృత్త్యా ౭౭దదీత దధిమధుఘృ
 తంక్షీరమితిసగ్గ్ సృజ్య కాగ్ంసేన మధుపర్కందద్యా దేవ

స్య త్వేతిప్రతిగృహ్యాయనక్రమన ఇత్యనామికామధ్యమాజ్ఞైః
 ప్రతిపాశ్చియాద్యోగేయోగిత్యాజమ్య పునరాచమేద
 మృతాపిధానమసీతి గామాబద్ధ్య గాందదామీతిసజ్కల్ప్య
 గాథేనురితితస్యై తృణముష్టిప్రదాయ తాంగారస్యపహ
 తేతి స్పృశన్నసీత్రుంత్రేముష్యఇతిస్థానే స్వదాత్యనామశ
 రాత్రంతం షష్ఠీవిభక్త్యానిదిశ్య తత్సుభూతమిత్యతస్మజేదే
 తదంతోమధుపర్క ఆచార్యాయైవిజే శ్వశురాయ రాజై
 సంవత్సరాదూర్ధ్వ మేతత్కార్యం గాంవినే త్యథస్నాత
 కవ్రతాజ్ఞ బ్రాహ్మణాన్ ద్వైస్తాదదాత్వితిభోజ యిత్వా
 ఇద్ద్రాగ్నిమేవచ ఇత్యేతాన్ప్రణమ్య పుణ్యాహంవాచయి
 త్వా స్నాతకవ్రతాజ్ఞ హోమంకరిష్యఇతిసజ్కల్ప్య అగ్నిం
 పరిషిచ్య ఆజ్యేనవ్యాహృతీహున్ త్వా పునఃపరిషిచ్యాగ్ని
 మాదిత్యంచోపతిషేత నిత్యమాపాణిగ్రహణా దేవంకుర్యా

పాణాగ్నిహోత్రవిధిః

దధపాణాగ్నిహోత్రం పరమాత్మాయజమానః శ్రద్ధాపత్నీ
 హృదయమస్తర్వేది లోకమానిబహిః పాణాదయఃప
 శ్చాగ్నయో జిహ్వదీనిపాత్రాణి విషయాహవీగ్ంషి తదై
 వమేకాధ్వర్యుః పాణాగ్నిహోత్ర ఆత్మయజ్ఞోభవతి పా
 ణాగ్నిహోత్రంకరిష్య ఇతిసజ్కల్ప్య అమృతోపస్తరణమసీ
 త్యన్నంప్రోక్ష్యా మహస్మిత్యభిమృశ్యో జన్మరమిత్యపంషి

త్వా అంగుష్ఠమధ్యమానామికై రన్నంగృత్వా పాణాయ
 స్వాహేత్యదిభిః పంచాహుతీహుతోజ్జ్వలమిత్యపః
 పీత్వా శ్నీయా దాచమ్యాపోగృహీత్వా ౨౨దిత్యాభిము
 ఖం ఓంపాణానాప్యాయస్వేతి నాభిదేశమభిమృశ్య దక్షిణ
 కరాఙ్గుష్ఠేన తత్పాదాఙ్గుష్ఠే ఆఠోరనియ్యానితి సంసిద్ధో దే
 వంసాయంప్రాతగ్గుర్యాద్యజ్ఞోభవతి తేనాన్యజ్ఞోభవతి (శ్రు)
 జాయమానోవై బ్రాహ్మణ స్త్రిభిర్ఋణవా జాయతే బ్ర
 హ్మచర్యేణర్షిభ్యో యజ్ఞేనదేవేభ్యః ప్రజయాపితృభ్య ఏష
 వాలన్యజ్ఞో యగిపుత్రీయజ్వా బ్రహ్మచారీవాసీతి,, విజ్ఞా
 యతే॥

ఇతి శ్రీవై ఖానససూత్రదర్పణే నృసింహవిరచితే ద్వి
 తీయప్రశ్నే షష్ఠప్రకరణమ్॥

తృతీయప్రశ్న ప్రారంభః

అష్టవిధవివాహః

అథాతగిపాణిగ్రహణ మష్టధావివాహాభవన్తి బ్రా
 హ్మదైవగి ప్రాజాపత్య ఆషణ ఆసురో గాన్ధర్వో రాక్ష
 సగి వైశాచిత్య బన్ధశీలలక్షణసంపన్నం వరమాహూయ
 యత్కన్యాంసదృశాందదాతి సబ్రాహ్మణ్యత్యుచ్యతే య

దాత్రియయజ్ఞస్య ఋత్విజేదక్షిణాథం కన్యాందదాతి స
దైవః ధర్మాథకామేషు త్వయైషానాతిచరితవ్యేత్యుక్తాన్వి
కన్యాందద్యాత్సప్రాజాపత్యో యదేకంగోమిధునం ద్వేవావ
రాదాదాయ కన్యాంప్రతిపాదయతి తమాషంప్రతిచక్షతే
యత్కన్యాయైభూషణం జ్ఞాతిభ్యశ్చధనందత్వా కన్యాంప్రతి
గృహ్లాతి తమాసుతమామనన్తి యదన్యోఽన్యంకామేనోప
యచ్ఛతి సగాన్ధర్వోభవతి యద్బన్ధూజితాన్వి | పసహ్యక
న్యాంహారతే సరాక్షసః సుప్తాంప్రమత్తాంవా రహసియదు
పగచ్ఛతి సప్తేశాచోభవతీ త్యేతేషామాద్యాశ్చత్వారో
బ్రాహ్మణస్య తోయపూర్వకాగ్నిప్రదిష్టా ఆసురగాన్ధర్వావపీ
త్యేకే క్షత్రియస్య రాక్షసమపి యస్మాత్త్రీంస్త్రీపూర్వా
పరానాషీజష్టట్పూజాపత్యాజాతస్సప్తసప్తైవీపుతో
దశదశబ్రాహ్మీసుతగ్ని పావయేదితివిజ్ఞాయతే॥

ఇతి శ్రీవైఖానససూత్రదర్పణే నృసింహవిరచితే
తృతీయప్రశ్నే ప్రథమప్రకరణమ్॥

---* చివాహ్య కన్యా నిర్ణయః *---

బ్రాహ్మడివివాహేషు కూటస్థమారభ్య పితృతస్స
ప్తపురుషాతిక్రాంతాం మాతృతల్గపశ్చపురుషాతిక్రాంతాం
పశ్చపితృత స్త్రీనాత్మతోవాఽతీతాంవరయే దాజ్ఞీరసభృ
గువజక మసమానషిగోత్రజాంచయవీయసీంవరయేత్ |

—* క న్యా దో షాః *—

విజ్ఞశాక్షీం హీనగాత్రలోమ్నీం కుబ్జాంభీషణాం సజ్జ
తభ్రువం రక్తశీషాం కర్కశాం ముష్ణాం శోకస్వరాం ఆ
న్యదత్తాం వషాః ధికాం సక్షత్రనామ్నీం సదీనామ్నీం వృక్ష
నామ్నీంచ వజయేత్ ||

—* క న్యా ప రీ ట్నా *—

యద్యస్యామృద్ధిపరీక్షాక్రియేత పఞ్చమృత్పిష్టాకృ
త్వా తేషా నానాబీజానిసంసృష్టాని సామికాదివేద్యాః పా
గ్గంసూం తస్యాదిక్షేత్రాదాహృతలోష్ఠం శకృచ్ఛత్రశాన
లోష్ఠాచనిక్షిపతి(శ్రు) ఛన్నానిరుతమగ్రే ప్రథమం రుతే సర్వం
ప్రతిష్ఠితం యదియంతుమా ర్యజిహితా తదియమిహ ప్రతి
పద్యతాం యత్సత్యంతద్విత్యతాం ఇత్యభిమన్త్ర్య కాంస్య
పాత్రేనిధాయ కన్యాసమీపేనిక్షిప్య బ్రూయా దే తేషామేక
ముపస్పృశేతి పూర్వేషాముపస్పృశన్త్రమా త్రప్తజా యజ్ఞ
సస్య పశుసమృద్ధిరుక్తాఽన్యత్రమృతింవిద్యా దేవంపరీక్ష్యో
పయచ్ఛేత యస్యాః మనశ్చ యుషోః సోమో బంధస్తస్యామృద్ధి
నేతరథాఽద్రియేతేత్యేకే పితౄః పేష్టృపంచరంపరీక్ష్యోనత్ర
త్రపతిత షణ్డి స్వగోత్రజ చక్షుశ్శోత్రవిహీనా న్వజ
యిత్వా బంధుశీలలక్షణసమ్పన్నాయ శ్రుతవృత్తవతే క.

న్యాయందద్వా త్తతశ్శుభేముహూర్తే యుగ్మాత్సమవేతా
 సత్ప్రస్థితతోవరాణ వరప్రసహిణుయా త్తేకన్యదాతారం
 గత్వాకాతమీం మక్రిణీం కన్యాం కాశ్యపాయా యజ్ఞదత్తశ
 రక్తణై ధరక్రప్రజాసంపత్త్యధఃం వృణీమహ ఇతిబ్రూయు
 స్సోఽప్యేవందాస్యామీతివదే త్కృతాథావయమితి వర
 మాశేదయేయు ర్యదికన్యాంవరయిత్వా వరోదేశాన్తరంగ
 చ్చేన్ద్రియేతవాఽన్యస్సైత్రదద్యా ద్యదిదత్తశుల్కోగచ్ఛే
 ద్దేవరాయదదా త్యన్యస్సైత్రదదాతీత్యేకే తతో మాఘపా
 ల్గున వై శాఖజ్యేష్ఠేషు వివాహానిశ్చిత్వ తస్మిన్కాదిజే కన్యా
 గృహే కులస్యశుద్ధ్యధఃం బన్ధుభిస్సహభుక్షీత యదికన్యాస్వ
 యంవా జ్యేష్ఠస్యజ్యేష్ఠేషామసి వజయేత్ ||

—* వి వా హ క్ర మః *—

తతోవరః స్వవనైకావ్యా స్త్రీభిరుపదిష్టై రక్షతైః
 పితృదిభిశ్చయుక్తో హస్త్యాదికంపూర్వవదారుహ్యా స్వస్తి
 సూక్తంశకునసూక్తంచజపక కన్యాగృహాయాయా దభ్యా
 గతంవరం కన్యాప్రదత్త్యాది గోవిసర్జనా న్తం సమావర్త
 నోక్తవత్సమానం తత్ప్రప్రాజుక్త్యో వరోగాహస్థ్యధరాత్ర
 ధికారసిద్ధ్యధఃం పాణిగ్రహణంక రిష్యతిసజ్కల్ప్య సుము
 హూర్తే ప్రసుగక్రస్తేతి ప్రత్యజ్ముఖీం సాలజ్కృతాంకన్యా
 మీక్షయే దభ్రాతృక్షీమితి సాతమీక్షేత తతోఽగ్నిముఖా

ధం గురుంపాధాయే దాఘారాస్తమగ్నిముఖం పాత్రా
 సాదనకాలే కూచాశక్తలాజస్తోమాక్షతాన్య పిసాదయే
 తతోఽగ్నేరుత్తరాపరే కన్యాప్రద శ్శాలిధాన్యోపరిస్థితాం
 కన్యా ముభయగోత్రనామోచ్చారణపూర్వకం స్వదక్షిణేన
 హస్తేన తుభ్యం ప్రజాసహత్వకర్తవ్యః ప్రతిపాదయామి
 తి ప్రాజాపత్యే బ్రాహ్మవివాహేబ్రహ్మతృప్త్యధం దై
 వాదిషుయథాలింగం తృప్త్యైదదామీతిదద్యా ద్వరః ప్రజాప
 తిస్త్రీయామితిప్రతిగృహ్య స్వదక్షిణేచివేశ్య పూర్వధృతమే
 ఖలాదీనివిస్మజ్య తయాసహస్నానంకుర్యా ద్వస్త్రుగన్ధాభర
 ణాదికం గృహీత్వాబద్ధభిస్సహకన్యా గృహంగత్వా తేజ
 ఆయురితి వస్త్రుగ్ధదామాదినా కన్యామలంకృత్యప్రజాపతి
 స్సోమమితిమంగళశూత్రా ద్యాభరణానిదత్వా ప్రతిగృహ్ణీ
 యాదిత్యే కేవదంతి తత్సప్తకన్యాహంవాచయత్వా సుమగ్గలీ
 రియమితి పాణింగృహీత్వా ఽగ్నిశాలామభ్యాసీయా గ్నేః
 పశ్చిమేకటమాస్తీర్య దక్షిణేవధూ ముత్తరేవరశ్చోపవిశతః
 తతోరాష్ట్రభృదితి తస్యైకూర్చందద్యా త్చపితస్మిన్నుదగ
 గ్రీడపవిశ త్యగ్నింపరిషిచ్యా న్వారబ్ధిపత్నీ ఽగ్నిరైత్వి
 మామగ్ని మాతెగృహే ద్యాస్తేపృష్ఠ మప్రజస్తాం దేవ
 కృతమితి షడ్భిః పశ్చవారుణేశ్చ జుహుయా దపరేణాగ్నిం
 దభేష్యాసాదితమశ్మానం వధ్వాదక్షిణ పాదాఙ్గుష్ఠే నా
 త్మైమమితిస్పశకయిత్వా ప్రత్యజుక్రతిత్యస్యా దక్షిణము

తానంపాణిం దక్షిణేనావాజుక్తౌ నగృస్థీయాయా ద్యదికామ
యేత స్త్రీరేవజనయేయ మిత్యజ్ఞుభీరేవ యదిపుగంసోఽజ్ఞు
ష్ఠం యద్యుభయముభయం గృహీయాత్సరస్వతీతివిస్మజే ద
ఘోరచతురిత్యాసీతా స్యాఅజ్ఞాలాపుపస్తీర్య ద్విలాః జాసభి
ఘారయే దభిపూరణగంసోదర్య మిమాంలాజానితి వరోఽ
భిఘార్యే యంనారీత్యవిచ్ఛిన్నేన వధ్వజ్జాలినా పురోడాశవ
జ్ఞుహో త్యగ్రేణేత్యేకే ఉదాయుషేత్యుష్మతి ప్రత్యుజ్ఞుఖ
ఇతివధూముఖంసమీత్య సరస్వతీతిపూర్వవత్పాణిం గృహీ
త్వా ఽఘోరచతురితివిస్మజ్యే మాగంలాజానితిలాజానా
పూర్వే యంనారీతిహుతోవ దాయుషీత్యగ్నిం ప్రదక్షిణం
కుర్యాదిత్యేకే విశ్వాఉతత్వయేతి ప్రదక్షిణమగ్నింకృత్వా
ఽతిగాహేమహీత్యాసీత ఏవముపస్తరణాద్యేతదస్తంత్రిస్త
తోమూలహోమంహుత్వా ఽగ్నేప్రాయశ్చిత్త ఇత్యాదిభిగ్
పఞ్చభి ర్వాతీహృతీభిశ్చ ప్రాసావీరిత్యనైగపరిషిచ్య ప్రవే
శ హోమాథంసఙ్కల్ప్య పునగపరిషిచ్య సిష్టకృ నిన్ద్రా
హుతి విచ్ఛిన్నద్ధిం సప్తసమి ద్వాహృతీజ్ఞాహో త్యవరే
ణాగ్ని ముదగగ్రాంతస్తదభానాస్తీర్యేకమిషఇత్యాదిభి
స్సప్తపదాని ప్రాగస్తం దక్షిణేనపదావధ్వాసహాతికృమ్య
సఖాఇతిప్రాగాదినివృత్త్య మమహృదయమితి వధ్వాహృత
యమభిమృశ త్యథాధ్వర్యు రాసోహిరణ్యవవమానై గిహో
త్య పుణ్యాహంవాచయ త్యరున్ధతీత్యాదిభిర్వధ్వా మన్వాది

భిర్వరస్య తిరస్యక్షతారోపణం కుర్ము లేతదంతంపాణిగహ
ణం ధృవదశకానా స్తమిత్యేకే తతగప్రభృతి గాహాన్ధ్యా
నుష్ఠానంకుర్యాత్ ||

ఇతి శ్రీవైఖానస సూత్రదర్శనే నృసింహవిగచితే
తృతీయప్రశ్నే ద్వితీయప్రకరణం ||

వధూగృహతస్వగృహగమనం

అథవరో వధూనుగ్నింసమాదాయ గృహంప్రవిశే
దూరస్థస్త్వే చ్చతస్రోరాత్రీస్తిష్ఠే దనంతరం సంప్రవాహార
యన్వితీ వధూంయానమారోప్య సమంవధ్వేత్యగ్నిముద్భృ
త్య గృహంగచ్ఛేత్ యదిమాగై నదీంవ్యతిక్రమేత్ అయం

నోమహ్యగ్రారగ్ం స్వస్తి నేషద్వనస్పతిః సీరానస్సతరాభవ
దీఘాయుత్యాయవచసే“ ఇతినావమభిమన్త్రయే న్నచత
రస్తినావికా న్యఘాగపశ్యేత్ ” యాఽషధయో యాన
ద్యో యానిధన్వాని యేవనాతే త్వావధుప్రజావతీం ప్రత్యే
ముత్పాంత్యగ్ంహసః” ఇతితీత్యాజపే చైచ్చత్యవృక్షాణాం
వ్యతిక్రమే ” యేగన్ధర్వాఅప్సరసశ్చ దేవీరేషువృక్షేషు వా

నస్సత్యేష్వాసతే శివా సైఅస్యైవ ధ్యేభవన్తుమాహిగ్ంసిషు
 ర్వహతుమూహ్యమానా,, మితిజపతి “ జీవాగ్ంరుదన్తి వి
 మయన్తై అధ్యరై దీఘామనుప్రసీతిం దీధియుర్నరః| వా
 మంప్రితృభ్యో యఇదగ్ంసమేరిరే మయగ్ంపతిభ్యో జనయగ్ం
 పరిష్వజే,, ఇతివధూరోదనేజపతి గృహసమీపంగత్వా వ
 ధూంసంప్రేష్యతి “ దక్షిణంపాదమగ్రే హఠదేహళీం మా
 ధిష్ఠా,, ఇత్యుత్తరపూర్వదేశే ౭ంగారస్యోల్లేఖనాది కృత్వా
 ౭గ్ంపత్రిష్ఠాపయ త్యగ్ంరపరస్యాం లోహితం చరాశ్ర
 దుహం కృష్ణాజినంవా ప్రాగ్గ్రివ ముపరిలోమాస్తీర్య తత్ర
 ప్రాజుఘ్రింపధూముపవేశ్యా నన్తరమిహగావగ్ంప్రజాయ
 ధ్యమితి స్వయంనిషీదే దుత్తరతోవాచంయచ్చ త్యానక్ష
 తోదయా దుదితేషునక్షత్రేషు ప్రాచీముదీచీంవా దిశము
 పనిష్కమ్య దేవీష్వదుర్వీరిత్యుపసాయ మాహాస్మహీతిచ
 న్ద్రం సప్తషయఇతిసప్తర్షీ కృత్తికామరున్ధతీంచ ధృవ
 క్షితిరితిధృవం చోపస్థాయా న్యో౭న్యంసంభాష్య వాచంవి
 సృజ్య త్రిరాత్రమధశ్శయ్యాం బ్రహ్మచర్యం క్షౌరలవణ వ
 జనంచకురుతామ్॥

—* ఆ గ్ం య స్థా లీ పా క : *—

అథాగ్ంయస్థాల్లిపాక స్సజ్కల్పం

కృత్వా ప్రజాస్థాలీమితచరుస్థాలీమభిమన్త్ర్యా గ్నయేజు
 ప్తంనిర్వపామీతి తస్యాంతర్జులాన్నిర్వాప్య ప్రత్యుత్థే వాచ
 స్పతయతి వధ్వాచరుగ్గ్రశపయిత్వా బిఘ్నోర్వత్తరతఉ
 ద్వాస్య పరిస్తీర్యపరిషిచ్యా గ్నిముపసమాదా యంజ్యేనజు
 హూముపస్తీర్య చరుంద్విరవదాయా బిఘ్నార్య హవ్యహా
 హమితిహుత్వా పునగ్రిపరిస్తీర్య ద్విరవదాయాబిఘ్నార్య స్వి
 ప్తమగ్న ఇతిహుత్వా చరుశేషేణబ్రాహ్మణాంభోజయతి త
 స్తాఋషభందదాతిఏవ మతఃఉధ్వంందక్షిణావజం పర్వణిప
 ర్వణిస్థాలీపాకెనయజేత సోప్యాగ్నేయస్థాలీపాక ఇతివ్యాఖ్యా
 తః*పూణః పాత్రస్తు దక్షిణేత్యేకే పత్యహంసోయంపా
 త ర్యవైర్వీహిభిర్వా ఒగ్నయేస్వాహా ప్రజాపతయే
 స్వాహేతి సూర్యాయ స్వాహాప్రజాపతయే స్వాహేతి
 హస్తేనజుహుయా “ దగ్నయేచప్రజాపతయేచ సా
 యంజుహోతి యత్సూర్యాయప్రజాపతయేచ ప్రాతజు
 హోతీతి విజ్ఞాయతే” తూష్టిముత్తరాం జుహోతీత్యేకేత
 మేవానువదన్తి యత్తూష్టింతత్ప్రజాపత్యమి త్యాజ్యేనజు
 హుయా తేజస్కామస్య పయసాపశుకామస్య దధ్నేద్వి
 యకామస్య యవాగ్వాగ్రామకామస్యెతిచవిజ్ఞాయతే”తా
 కికాగ్నిసంసగేనుగతే శునకశూద్రరజస్వలాసంసగేచ

*అష్టముష్టిభవేత్కించి త్కించిచ్ఛత్వారిపుష్కలం

పుష్కలానిచచత్వారి పూణఃపాత్రభిహోచ్యతే॥*

పునరాదధీత పత్నీకృచ్ఛంచరతి యదిస్థానీపాకాత్పాగను
గచ్ఛేత్తదాపునర్వివాహంకుర్యాద్ద్యది ప్రాతనజుహుయా
త్తదాసాయంకాలే అగ్నయేస్వాహా పథిక్యతయేస్వాహే
తిహుత్వా ప్రాతహోమంకృత్వా సాయంహోమం కు
ర్యాద్ద్యదిసాయంనజుహుయా త్పాతగ్నకాలే అగ్నయే
స్వాహా వై శ్వానరాయస్వాహేతిహుత్వా సర్వంపూర్వవ
త్కుర్యాత్ ||

— * వై శ్వ దే వ శ్ర మః * —

అథవైశ్వదేవజ్ఞాపాసనేపచనేవా చరుంశ్రవణుత్వా
అభిఘూర్య యథాహేత్యగ్నిం ప్రదక్షిణంపరిమృజ్య పరిషి
చ్య అగ్నయేస్వాహా సోమాయస్వాహే త్యగ్నేరుత్తరద
క్షిణభాగయోహుత్వా మధ్యేవ్యాహృతీ ద్విశ్వేభ్యోదేవే
భ్యో ధన్వంతరయే కుహ్య అనుమత్యై ప్రజాపతయే ద్యా
వాప్యధీవీభ్యాంచ స్వాహంతేహుత్వా వ్యాహృతీజు
హుయా దిమామేఅగ్నఇతి చరుగ్ంసేధక్రంజుహుయా దేత
మేవదేవయజ్ఞమితివదన్తి యదగ్నాజుహోత్యపి సమిధం త
ద్దేవయజ్ఞ స్సన్తిష్ఠతే త్యుక్తం అగ్నిహోత్రాయవై శ్వదేవ
యజ్ఞాయ బ్రహ్మయజ్ఞాయ దేవయజ్ఞాయ భూతయజ్ఞాయ
మనుష్యయజ్ఞాయ స్వాహేతిహుత్వా పితృయజ్ఞాయ స్వ
ధానిన్య పశ్చిమహాయజ్ఞాయ స్వాహేతిచహుత్వావ్యా
హృతీస్త్విష్టకృతం వ్యాహృతీశ్చ హుత్వా తతోయథాదిశం

శ్రీకృష్ణ దేవరాయాంధ్ర భాషానిలయము

పుల్లవీలూర్, హైదరాబద్. 1.

గృహబలింహారే ద్రవ్యహక్తానమ ఇతిమధ్యేనిక్షిప్య బ్రహ్మ
 పురుషా దీప్తిపురుషాంతం పాగంతం దక్షిణేయమయమ
 పురుషయో రుదగంతం పశ్చిమే వరుణ వగుణపురుషయోగ్గా
 పాగంత ముత్తరే సోమ సోమపురుషయో రుదగంతం బ
 లింక్షిప్త్యాఽఽగ్నేయాదిషు తత్తన్నామ్నా చతురోబలీక
 దత్వా దక్షిణేపితృదిభ్య శ్చతుభ్యోఽదక్షిణాంతంబలిం
 దద్యా త్తత్పశ్చిమే పితృపత్న్యాదిభ్య స్తథేవనిక్షిప్త్యాకా
 శే యావంతోన్నాథిన్ ఇతి విశ్వేభ్యోదేవేభ్యో దివాచరేభ్య
 ఇతిదివారాత్రాన క్తంచరేభ్య ఇతిశయ్యాశిరస్థానై శ్రియాఇతి
 పాదప్రదేశే భద్రకాశ్యాఇతి మరుద్భ్యోనమఇతి ద్వారపట్టి
 కయో ర్యదిప్రత్యక్షాంర్వాస్యాతాముత్తరాంతం యదిదక్షి
 ణోత్తరా పాగంత మగ్నయేనమ ఇ త్యశాశ్రంతక పాశ్వ
 యో రదభ్య ఇత్యుదధాన్యాం దృషదేనమ ఇతి దృషద్దృష
 త్పత్రయో ర్వనస్పతిభ్యో నమ ఇత్యులూఖలముసలయో
 రోషధీభ్య ఇతి శూర్పే బలిందత్వా శునాంచేతి గృహపృ
 ష్ఠభాగే బలిశేషంనిరూప్యాచమ్య తతోఽన్తర్గపరిషేకం
 కృత్వా భస్మలేపన పోక్షణా గ్నాదిత్యోపస్థానంకుర్యా
 న్నిత్యంసాయంప్రాత రేవంబలిగంహారే త్తత్కాలపా
 త్త మతిథింతర్పయే దేషఏవమనుష్యయజ్ఞో యన్మనుష్యే
 భ్యోఽన్నందదాతితన్మనుష్యయజ్ఞస్స నిష్కత ఇతి విజ్ఞాయతే
 ఇతి శ్రీవై భానససూత్రదర్పణే స్మసింహవిరచితే
 తృతీయప్రశ్నే తృతీయప్రకరణమ్॥

ఏవంత్రిరాత్ర మాపాసనవై శ్వదేవౌక్యత్వా బన్ధుభిః
స్సహభుక్తా పూర్వాస్త్యతేచరత్తరీరాత్రాపుభౌశయాతాం
తయోరక్రధ్యే ఔదుమ్బర ఆశ్వత్థగి ప్లాక్షోవా దణ్డో వాన
సాసూత్రేణవా వేష్టిత స్తిష్ఠతి సఉభయోర్గి క్షీడావారణో
భవతి॥ —* ని షే క ః *—

అథ చతుర్థాఽమపరరాత్రా పుత్థాయ పత్నీమలం
కృత్యాఘారాన్తే ఽగ్నేప్రాయశ్చిత్తఇత్యా ద్యాదిత్యాస్త
మగ్న్యస్త మాదిత్యాస్తం వ్యాహృతీశ్చ హుత్వా ఘాభా
గమితి చతుర్థిః ర్వధూశిర స్యాజ్యమానీయా స్తహోమం
హుత్వా ఽగ్నింప్రదక్షిణంకృత్వా ప్రణమ్య ప్రాచ్యాముదీ
చ్యాంవా వధూముపవేశ్యా భిష్వేతియోనిమభిమృశ్య స
న్నామ్న ఇతి సమీపంగత్వే మామనువ్రతేత్యాలిజ్య మధు
హేమ్న ద్విధమితిమైధునంకుర్వీత సుప్రజాస్త్యాయేత్యుపగమ
నం సన్నామ్న ఇత్యాలింగనమిమామనువ్రతేతి వధూముఖే
క్షణమిత్యేకే॥ —* ఋ తు స జ్గ మ స మ్ *—

అథ యదారజగిపశ్యతి తదాత్రిరాత్రం నైతాము
పగచ్ఛేన్నై తయాసహసీత నశయీత త్రిరాత్రం స్నానా
భ్యజ్ఞాన శిరగిష్టాయ నాజ్ఞాన దస్తధావన నఖనికృస్తన త
స్తుకరణ రజ్జుక్రియాదీని వజాయెత్పణే న ఖర్వేణవా సా
న్నమద్యా దఖర్వేణాన్న మజ్జలినావా ఽద్యాద్యాం మలవ
ద్వాసనమితి బ్రాహ్మణం చతుర్థేఽహాని దస్తధావ

నంకృత్వా స్నాత్వా శుద్ధస్రగజ్జనామ్బరానులేపనా నా
 న్యంపురుషంపశ్యే ద్యస్మాద్రృతుస్నాతా యాదృశంపురు
 షంపశ్యతి తాదృశంపుత్రంలభతే పతిశ్చతుర్థే ప్రభృత్యా
 షోడశీమతిధిమ సమాసుపుత్రకామో విషమానుస్త్రీకామ
 ఉపగచ్ఛే దుత్తరాముత్తరా ముత్కృష్టాముపదిశేన్తి న్య
 గ్రోధశృజ్గమందాయా భిషూయతద్రసంపుత్రకామాయా
 దక్షిణనాసి కాచిదే ౭వనయే ద్వామేస్త్రీకామా యాయ
 నేత్రగర్భే ఇత్యేనాంప్రోక్ష్య విష్ణుర్మోనిమితితా ముపగచ్ఛే
 దాఘారాస్తే వైశ్వదేవం వైష్ణవం మూలహోమ మజ్గహో
 మం హుత్యా పూర్వపదుపగచ్ఛే దితి కేచిద్వదన్తి॥

—* గ భా ధా వ మ్ *—

శరీరగౌరవ భర్తృద్వేషా రుచ్యాదిభి గృహీతగ
 భాంజ్జాత్వా పూర్వస్మిన్పక్షే పుణ్యేన్నామ్నినక్షత్రే వ
 ధూం దక్షిణతడపచేశ్యా జ్యేనాఘారాస్తేపరిషిచ్య ధాతా
 దీం పశ్చివారుణం మూలహోమం స్విష్టాకారంచహుత్వా
 వృషోసీతి తస్యాహస్తైయవాదదాతి సూత్రేణబధ్నాతీ
 త్యేకే దధిక్షీరంఘృతం సమమాదాయ భూస్త్వయీత్వా
 దిభి స్త్రివృత్పాశయిత్వా ౭౭చమనంకారయిత్వాదభే
 నాభిష్టాహమితి నాభేరూధ్వంతిరునక్రృజ్య పుణ్యాహం
 బ్రాహ్మణభోజనంకుర్యాత్॥ —* పుగ్ంసవనమ్ *—

అథ చతుర్థేమాసి పూర్వస్మిన్పక్షే పుణ్యేనక్షత్రే

పూర్వపద్వధూముపవేశ్యా గ్నిముపసమాధాయా ఘోరా
స్తే ధాతాదీన్ పఞ్చవారుణం మూలహోమం స్విష్టాకా
రంహుత్వా ఽగ్నేరపరస్యాంప్రాజుక్రమేం వధూముపవేశ్య
వృషోసీ త్యాజ్ఞోస్తథతి సిద్ధాథమిశితాన్యవాదత్వా రా
కామహమిత్యాదిభిశ్చతుభిః ర్వధూదరమభిః పృశతి తృతీ
యేసంబుద్ధ్యా సన్నిహితసదీనామనిదిశతి త్రివృత్తాశన
మున్మాజకనం పుణ్యాహం బ్రాహ్మణతర్పణం పూర్వప
త్కృత్వా ఽథాంతగిపరీషేకంకుర్యాత్ ॥

—* సీ మ త్తొ న్న య న మ్ *—

అథాష్టమేమాసిసీమత్తొన్నయనంకుర్యా త్పూర్వప
త్తాముపవేశ్య ధాతాదిస్విష్టాకారాంతంహుత్వా త్రైణ్యా
శలలీలోమ్నా పిశాచోదుమ్బరస్తబకం సదభాజుర్కరం
దభేకణసహబద్ధాటంభూభువసువరితిగృహీత్వానుగం
ధవుష్పమాలాదిభిరలంకృతాయా వధ్వారాకామహాయా
స్తేరాకథతి ఊధ్వోగ్ంసీమంతఉమాహతి సోమఏవే త్యుద
రోపస్పశకనం త్రివృత్తాశన మున్మాజకనం పుణ్యాహం
బ్రాహ్మణతర్పణంచ పూర్వపత్—*విష్ణు బలిః*—

అథాష్టమఏవమాసి విష్ణుబలిః పూర్వపద్వధూము
పవేశ్యా గ్నిముపసమాధాయ సర్వదేవావాహనానై ఓం
భూగిపురుషోదీనావాహ్య జుష్టాకార స్వాహాకారాన్సృ
త్వా ఽఽఽజ్యభాగానై ఽగ్నేగ్నిపురత స్పణ్డిలంకల్పయిత్వా

ఉత్తరాంతం పాగ్రాదభానాస్తీద్యతేషు కేశవాదిదా
మోదరాంతా నుదగస్తమావాహ్యో పోహిరణ్యపవమానై
సాన్నిపయత్వాః కేశవాదిభిర్నమోనైస్తత్తన్నామభిరభ్య
చాన్యతోదేవా ఇదంవిష్ణు ప్రీణిపదా విష్ణోగ్గర్వాణి తద్వి
ష్ణోగ్గపరమం తద్విప్రాసో విష్ణోర్ముకం తదస్యప్రియం ప్రత
ద్విష్ణుగ్గ పరోమాత్రయా విచక్రమే త్రిదేవగపృథివీమితి
ద్వాదశాజ్యాహుతీహుత్యా శ్చుతమిశితంపాయసం కే
శవాదిభ్యోనివేద్య ద్వాదశనామభి రతోదేవాద్యైశ్చ పా
యసంహుత్యా ఋగ్యజుస్సామాధర్వభిరక్రంతై రైవిష్ణు
వైవిష్ణు సూక్తైః సంప్రాధన్య నమోఽంతైనామ
భిఃప్రణమ్య పుణ్యాహ మస్తహోమంహుత్యా శేషంపాయ
సం పత్నీంప్రాశయే ద్గర్భాధానాది విష్ణుబల్యస్త మాపా
సనాగ్నో కర్తవ్యం తాకికాగ్నావిత్యేకే॥

ఇతి శ్రీవైఖానస సూత్రదర్పణే నృసింహవిరచితే
తృతీయప్రశ్నే చతుర్థప్రకరణమ్॥

—* జాతకర్త —

అథ జాతకర్తవ్యాఖ్యాన్యోమః సూతికాగృహం
యథాశాస్త్రంకృత్వా గోవాసితం తిలసిద్ధాధైధూప
యిత్యా ప్రసవకాలే గర్భిణీంప్రవేశయే చృతస్త్రిసో
వాస్త్రీయస్త్రస్థిత్యా హృదయేక్షణే కశ్చుకంఋక్త్వా స
శూలేనాభ్యధగ్నిప్రదేశే ప్రసూయత ఇతివిద్యాద్యధి నిరుద్ధగ

భావస్యా త్సవచలాంయోనానిస్పీడ్య తతైవనిదద్యా
 త్సర్పకఞ్చ కేనవాధూపయే త్సుఖసూతింలభతే గుఞ్జామూ
 లమాహృత్య రక్షణాథం హస్తపాదయోబధ్నీయాద్య
 దాజాయమానస్య శిశోర్నా సాగ్రందృశ్యతే తదాశుభాశు
 భంసమీక్షే న్మాతుశ్చిరోదేశే దక్షిణతడదకుమ్భంనిక్షిపేత్నా
 దయోర్వాద్యవిశేష మవాశ్పస్పీమాషధీమిత్యేకే యదైవ
 సోమగ్నిపవత ఇత్యుదరమభిమ్మశే జ్వపెదిత్యేకే జాతేకుమా
 రే అశ్మపరశు హిరణ్య తిలాక్షత ఫలీకరణ సిద్ధాథం మ
 ధ్యాజ్య పయాంసి సమ్భృత్య ద్వారస్యవామభాగే ౭శ్మ
 నంప్రతిష్ఠాప్య తస్మిక్ పరశుం తస్మిక్ హిరణ్యం నిక్షిప్త్యా
 శ్మాభవేతి హిరణ్యమధర మశ్మానమూధ్వంచకరోతి త
 స్మిక్ అంగాదంగాదితి యయాకయావాస్త్రీయా కుమారం
 ధారయే న్మాతావా౭ధై న మద్భిరభ్యుక్ష్య తిలదేవపద్య
 స్వేతి సాక్షతాంస్తీలా ఞ్చిరసినిక్షిప్య నిత్యమన్యే నాపా
 సనంకారయే దరణ్యాంవా౭౭రోపయే దధాన్యారణిమా
 దాయ మధిత్యా ద్వారస్యదక్షిణతః పోక్షణోల్లేఖనాస్తే
 ౭గ్నింప్రతిష్ఠాప్య దభైకంపరిస్తీర్య పరిషిచ్య శణ్డేరథో య
 శ్శణ్డే ఆలిఖ న్నర్యమ్మ ఆద్ధీముఖగ్ కెశినీ రేతాకఘనత
 పూర్వపాం మిశ్రవాససో నక్తంచారిణో నిశేధచారిణీ తా
 సాంత్వ మయంతేయోని ర్మమనామేతి వ్యాహృత్యస్తం
 జుహుయా దపివా ౭శ్మాంతకే కపాలం నిక్షిప్యేతస్మిన్వృ

షభశక్తిత్పిణ్డంనిధాయో త్తప్తమాహ్వాత్య ధూపందత్వా
 పూర్వవత్ప్రతిష్ఠాప్య జుహుయా చ్ఛోఢితియాగారాద్వా
 ౭౭ హరే ద్యేనాగ్నినాజాతకర్మభవతి తేనాస్యసర్వసం
 స్కారాభవంతి హస్తంప్రక్షాళ్యభూమింస్పృష్ట్యా యత్తేసు
 శీమితి వచా పథ్యా హిరణ్యా న్యశక్తినినిధాయ మధుస
 ర్విభాక్యం శ్శుతంకరోతి తన్మేధాశ్శుతమితివదంతి పయ
 స్స హితమేతదేవబ్రాహ్మీ శ్శుతమిత్యా మనన్తిదభేణ
 హిరణ్యంబద్ధ్యా కుమారస్యవక్త్రమన్తధాన్య భూర్బు
 చితి శ్శుతద్వయం సకృత్ప్రాశయతి ప్రతిమన్త్రమిత్యేకే
 ఏవమహరహ స్సాయంప్రాతహుత్వా శ్శుతంప్రాశ
 యిత్వా మిత్రితాభి శ్శీతోష్ణాభి రద్భిస్సాన్నపయిత్వా క్షేత్రి
 యైత్వేతి మాతుస్సమీపంనీత్వా మూర్ధ్నాన్యభూయయా
 దేవీరితి మాతురంక అధాయ తాసాంత్వేతి దక్షిణాదిస్త
 నౌ ప్రత్యేకంప్రక్షాళ్యా యంకుమారాది తథైవపాయయే
 దాపోహవిషేతి శిరోదక్షిణదేశస్థిత ఉదకుంభే సాయంప్రా
 తగ్గి పూర్వజలంవిసృజ్య నవంజలంనయే తృతీయే పంచమే
 సప్తమే నవమేవా ౭హ్నిశయనాదికం యథాహుత్వా
 ధయతి॥

—* వాస్తు స వ న మ్ *—

అథవాస్తుహోమం వ్యాఖ్యాస్యామో నవగృహప్ర
 చేశే సూతః ప్రేతకయోరస్తేవా కర్తాకేశశక్తిశ్రూణి వాప
 యిత్వా మృణ్మయాని పురాణాని త్యక్త్వా ౭న్యానిసజ్గు

హ్యవస్త్రాదీన్యథోక్తం శోధయిత్వా జ్ఞాపాసనాగ్నా వా
 ఘోరాస్తే వాస్తోష్పత ఇత్యాదిద్వాభ్యాం భూమియజ్ఞేనే
 స్త్వా భూమియజ్ఞాయస్వాహిత్యాదిద్వాభూమియజ్ఞ దే వ
 త్యో మేదినీత్యాది పశ్చాభూమిదైవత్యాక్ వ్యాహృతీజుక్
 హుయా ద్దభక్ముష్టిమగ్నాప్రజ్వాలా హమగ్నే అగ్నింగృ
 హ్ణోమీతి తమాదాయ పూర్వద్వారాదారభ్య కుడ్యమూలా
 దంతబహిశ్చ సూతకెదక్షిణం ప్రేతకేవామం పరీత్య
 గృహమధ్యే పర్యగ్నింకృత్వా అపరద్వారేణ నిష్క్రమ్య ద
 భక్ముష్టింవిస్మజే తేనై వపథా పాత్రేణ పుణ్యాహజలం
 పోక్ష్య ప్రసావయ న్నణోరణీ మానితి శిష్టైస్సహపోక్షయే
 దేవంవారుణా ద్ద్వారాద్వా పూర్వద్వారం దక్షిణాదుత్తర
 ముత్తరాద్దక్షిణంచ పర్యగ్నిపోక్షణే భవేతాం పునరేతేశ
 తాది చత్వారోవరుణదైవత్యా విశ్వేదేవస్య త్యాదిద్వావై
 శ్వదేవా వతోదేవాది షడ్వైష్ణవా ద్వావిత్యేకే ఉద్రమన్య
 మిత్యాదిద్వా రాద్రా బ్రహ్మజ్ఞాన మిత్యాదిద్వా
 బ్రాహ్మ మిత్రవాసస ఇత్యాదిద్వా కాబేరా యు
 వమేతా నీత్యాది త్రయోగ్ని హోమీయా బృహస్పతి
 దేవానామిత్యాది చత్వారోబాహుస్సత్యా స్త్రాతారమి
 స్త్రమిత్యాది త్రయోదశైస్త్రా యమోదాధారేత్యాదిద్వా
 యామ్యా మిత్రస్యచషణీత్యాదిత్రయోమైత్రా భూమియ
 జ్ఞాద్యంతేషు ప్రత్యేకం చతస్రీవ్యాహృతయ ఇత్యేవంధ్వ్య

త్తరశతం వాస్తుహోమస్యాహుతయో భవన్త్యథాస్త
హోమః॥ ఇతిశ్రీవైఖానససూత్రదర్పణే నృసింహవిరచితే
తృతీయప్రశ్నే పంచమప్రకరణమ్॥

—* ఉత్తానమ్ *—

అథ దశమేద్వాదశేవాఽహ్ని భవత్యుత్తానం జా
తకాగ్నిమరణ్యాం సమిధివా సమారోప్య కర్తా కృతస
ర్వాంగవపన సాన్నత్వాఽగ్నింమధిత్వా శ్రోత్రియాగా
రాద్వాఽఽహృత్య పరిషేచనాన్తే ధాతాదీన్ పంచవా
రుణం మూలహోమం హుత్వా బ్రాహ్మణాన్ భోజయేత్॥

—* నామకరణమ్ *—

అథ పంచశత్సుదినే ష్టేకస్మిన్ దినే పుణ్యేనక్షత్రే
స్వదక్షిణత ఆసీనస్య కుమారస్య నామదధాతి జాతకాగ్నా
వాఘూరంహుత్వాఽగ్నింపరిస్తీర్య కుమారస్య శిరస్యక్ష
తానారోప్య పంచవారుణం ప్రాజాపత్యం స్విష్టాకారంచ
హుత్వా త్రివృత్పాశయిత్వా దీఘాన్త మభినిష్ఠాన్తంవా
ఽఽదిమధ్యయోఘోన్షవణానహితంద్ర్యస్తస్థం సంయు
క్తౌక్షరపదస్వరం ద్వ్యక్షరం చతురక్షరంవా నామనిదిశే
దపివా స్విత్యుపసగన్సాన్య త్తదేవప్రతిష్ఠితంభవతి మమ
నామేతి కుమారస్య గోత్రనామనిదిశ న్యథోక్తనామని
దిశతి నక్షత్రనామచ తద్రహస్యంభవత్యగ్న్యధానాత్ప
రం స్వకరాత్రం నామభవతి పుష్పగన్ధాక్షత దూర్వోద

కా స్తమమాదాయ శాజ్కరిరివేత్యాదిభిగ్ కుమారస్య
పాదాదిశ్చోన్మేష నిర్వపతి నన్దేత్యాదిభిగ్ కుమార్యాగ్ పు
ణ్యాహ మన్తగిపరిషేకంకుర్యాత్ ॥

—* వ షణ్ వ థణ్ న మ్ *—

అథ వషణ్ వథణ్ న మాఘారంహుత్వా కుమారస్య
యస్మిన్మక్షత్రేజనమ్రభవతి తదాద్యష్టావింశత్యధిదేవతా న
క్షత్రతాణిజహుయా దాషణ్ భం వైరమణ మగ్నిహోమీయం
వైష్ణవం ధాతాదిమూలహోమం యద్దేవాది కూశ్మాణ్డహో
మంచ హుత్వా ౭ న్తగిపరిషేకంకుర్యా దేవం ప్రతిసంవత్స
రం ప్రతిసంస్కార ముపనయనాజ్ఞహోతి తతోవ్రతబద్ధవి
సగేణ ష్వాసమావర్తనాజ్ఞహోతి సమావృత్తస్య యద
హ్నివివాహ స్తదాదిసర్వసంస్థేషు జుహో త్యేవం వర్తమా
నస్య యదా ౭ష్టమాసాధికాశీతి వషణ్ ణిభవన్తి సదృష్టస
హస్రచన్ద్రోభవతి తంపుణ్యకృత్తమం బ్రహ్మశరీర మామ

—* శ తా భి షే క ః *—

నన్తి తస్మాదాపూర్వమాణపక్షే పూర్వేద్యురేవ నాన్ద్విము
ఖంకృత్వా పరేద్యుగ్గపూర్వాష్టా ౭గ్నిముపనమాధాయా
ఘారాన్తే పూర్వవద్ధుత్వా పూర్వవత్పష్పాదీగృహీత్వా
కపిలఞ్చవేతిద్వాభ్యాం వృద్ధస్య కపిలేవేతివృద్ధాయా శ్చిరసి
నిక్షిప్త్యా గ్నేగ్గపూర్వతః సప్తజ్జలంకృత్వా పంచకలశానాదా
య మధ్యేచైకం ప్రాగ్దిచతుదిక్షుచతురో నిక్షిప్త్యోకేద

నా పూర్వ మధ్యే బ్రహ్మణం పురతస్త్వజాపతిం దక్షిణే పర
 మేషినం పశ్చిమే చతుర్ముఖ ముత్తరే హిరణ్యగభః కావా
 హ్యో పోహిరణ్యవవమానై సాన్నపయిత్వా భ్యర్చ్య హవి
 నికవేదయే దత్ర తాక్షతారోపణమేకే సమామన న్త్రాయు
 ష్టైవిశ్వత ఆయుదాణతి ద్వాభ్యాంశుత్వా యాసుగద్ధా
 యాపాచ్యాదిభిగి కలశై ర్యథాలిక్తమభిషిక్తా ద్రేవత్యా
 ది సర్వత్రానుషజతి అథై నంవస్త్రాదిభి రలంకృత్యోద్వయ
 మిత్యాదిత్యాభివస్త సంకారయేదే సంవిష్టరమాగోష్ఠ్య రా కేత్ర
 కాంస్యేవాపాత్రే గవ్యంఘృతమాపూర్వ తస్మిన్ శుష్కం ని
 క్షిప్య తదఘృతం దాపయే దాయుర సీత్యసౌ తన్నిమీ
 లోనీమ్ర నంపశ్యే త్సువణా ఘృత యుతం పాత్రం బ్రా
 హ్మణాయ ద్యా త్పుణ్యాహ మస్తహోమం గృహ దేవ
 తాపూజనం గోభూదానాదికం బ్రాహ్మణభోజనంచ కృ
 త్వా రథాదియానేన గ్రామంప్రదక్షిణీకృత్య సాయంకా
 లే ధణ్డలంకృత్యా శ్వేతవస్త్రమాస్తీర్య పిష్టేనసహస్రంసో
 మరూపాకృత్యా తస్మిన్ శోమమా వాహ్య కుముదపత్రై
 రభ్యర్చ్య తద్దక్షిణేరోహిణీగణం తదుత్తరేనావృష్టిగణం
 చాభ్యర్చ్య రాజతపాత్రై శ్వేతపద్మకదళ్యాది దపత్రైవా
 ప్రత్యేకం పాయనం హవినికవేద్య బ్రాహ్మణేభ్యో యథా
 శక్తదక్షిణాందత్వా వృద్ధింశాంతింపుష్టిం స్వగఃచాప్నోతి
 తివిజ్ఞాయతే॥ —* అన్న ప్రా శ నం *—

అథ జాతకాది షషె ఒష్టమేవా ఒన్నపాశనంకు

ర్యా దాఘారా నై ధాతాదీన్ మూలహోమం హుత్వా
పూర్వావత్త్రి వృత్తాశయిత్యా ప్రిజ్ఞు మలంకార
యుక్త మాసనస్థితం కుమారం భూరసామీతి పాయనమ
న్నంప్రాశయే ద్రసంప్రాశయామీతి సర్వతానుషజతి సం
బద్ధ్య నామనిదిశతి యోగెయోగ ఇత్యాచమనందత్వా
ఽథాఽన్తగపరిషేకః॥—*ప్ర వా సా గ మ న మ్—

అథ ప్రవాసాగమన మపూప పుష్పాక్షతాదీంతస్సం
భృత్య కుమారేణసహ శకునసూక్తంజపన్ గుహాలయంగ
త్వా ప్రిగక్షిణాకృత్వా ప్రిణమ్యాభ్యచాన్యా పూపాదిని
వేద్య కుమారేభ్యగప్రిదాయ తచ్ఛేషేణ గుహస్య శేషమి
తి షష్ఠ్యాతన్నామనిదిశన్ కుమారం పుష్పాదీనాలంకృ
త్య శాంతింజప్త్వా గృహంప్రత్యేత్య నామస్య త్వేతి కుమార
మజ్జుఅథాయా యుషేవచన్ సత్తితి మూర్ధ్నాన్యఘ్రూయా
వృషభంప్రణమ్య అంగుళీ గన్ధహీత్వా ఽగ్ని రాయుష్మాత్ర
నిత్యాదిభిగ్ కనిష్ఠాదివిస్సృజ్యా యుష్టేవిశ్వతత్తితి దక్షిణక
ణేన్ ప్రతిష్ఠావాయావితి వామేజప్త్వా గురుభ్యదప్రణామం
కారయేత్॥ —*పి ణ్డ వ థన్ న మ్—

అథ పిణ్డవధన్ నంపాదప్రత్యౌశనాధన్ ముదకందత్వా
సపిణ్డేశ్మోత్రియైస్సహ కుమారంభోజయిత్యా పుణ్యాహం
స్వస్తివాచనంచకుర్యాత్॥—*చౌ ల మ్—

అథ జాతకాది ప్రధమే తృతీయే పంచమేవావషేన్

చౌళంకుర్యా దాఘారాస్తేమూలహోమంహుత్వా ౭ గ్నేం
 పశ్చిమే కుమారం ప్రాజుక్తుం సాలంకార మాసయిత్వా
 శివోనామాసీతి తురమాదాయ శివానోభవధేతి శిలాయాం
 తీక్ష్ణకృత్య గోదానమున క్త్వితి గురవేగాందద్యా దాపఉద్వ
 స్తో త్యద్భిస్సగ్ంసిచ్య ఓషధేత్రాయస్త్వినమితి సాక్ష
 తాంకుర ప్రాగుత్తరాగ్రా కుమారస్మశిరసి దభానిధా
 య స్వధి తేమైనమితి తురంనిధాయో ధన్వం గ్రామో య
 నావప ద్యేనపూషా ౭ సావాయుషేతి ప్రాగాదిప్రదక్షిణం
 ప్రతిదిశం ప్రతిమస్త్రంసదభక్రోమాణి ప్రవపతి జ్యోక్ష్
 సూర్యమితి కులధర్మేణ పిక్రమేణవా చూడావ్యభజేదు
 త్తరతో మాతాబ్రహ్మచారీవా గోశకృతాయుతే శరావె
 కేశాన్నియమ్యే దమహమి త్యౌదున్బరమూలే దభక్స్త
 మ్యే గోష్ఠే వోపగూహతి స్నాతంస్వలంకృతం స్వదక్షిణ
 తోనివేశ్య పఞ్చప్రాయశ్చిత్తానిధాతాదిపఞ్చవారు ౨ మూ
 లహోమంహుత్వా పుణ్యాహం నాపితమన్నేనతర్పయిత్వా
 గురవేదక్షిణాందత్వాదేవతాపూజనం బ్రాహ్మణభోజనం
 కుర్యాత్ ॥ ఇతి శ్రీవైఖానససూత్రదర్పణేన్మసింహవిరచితే
 తృతీయప్రశ్నే షషప్రకరణమ్ ॥

